בס"ד

שמעתא עמיקתא

גליון שנ"א – פרשת בלק – תשע"ח – קהילת חניכי הישיבות, רמות ב'

הלכות מצויות לימי בין המצרים

מנהגי אבלות

תחילת מנהגי האבילות (מי"ז תמוז בלילה או ביום)

מנהגי האבילות של בין המצרים יש אומרים שמתחילים בליל י"ז בתמוז. [חיים שאל (ח"א סי' כד), הגרייי"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ב עמ' קכז אות ו) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ג). ובא"א מבוטשאטש (סי' תקנא) מסתפק האם מנהגי האבילות מתחילים מבין השמשות או מהלילה. ועי' במועדים וזמנים (ח"ח ססי' יג) ובצי"א (ח"י סי' כו)]. וי"א שמתחילין מהיום (ולא מהלילה). [אג"מ (או"ח ח"א סי' קסח וח"ג ססי' ק). וכן הביא בשערים המצוינים בהלכה (סי' קכב אות א)]. והעיקר כדעה הראשונה. [שבט הלוי (ח"ח סי' קסח) ועוד]. ולצורך נישואים נוהגים לעשות החופה לפני השקיעה קודם ליל י"ז בתמוז, ובאופן זה מותר אף לעשות הסעודה בליל התענית. [הגרנ"ק שליט"א (יד בביהמ"צ עמ' יד הגהות יא-יב)].

נישואים

מנהג שלא לישא אשה בימים אלו

בני אשכנז נוהגים להחמיר שאין נושאים נשים מי"ז בתמוז עד אחר ט' באב. [רמ"א (סי' תקנא סע' ב)]. והטעם שנהגו להחמיר בזה כי לא מסמנא מילתא (אבל מעיקר הדין אין איסור). [מ"ב (ס"ק יד)]. אולם בני עדות המזרח נוהגים להחמיר מראש חודש אב. [שו"ע (סי' תקנא סע' ב) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות א)]. אמנם יש מבני ספרד שנהגו כדעת הרמ"א שלא לישא אשה מי"ז בתמוז. [בן איש חי (דברים אות ד) ואור לציון (שם בהגה)]. ומנהג הספרדים בארץ ישראל להקל. [אור לציון (שם בהגה)].

מחזיר גרושתו

מותר להחזיר גרושתו מן הנשואין בימים אלו. [מ"ב (ס"ק טו)].

סעודת אירוסין

אין עושין סעודת אירוסין מר"ח עד ת"ב, אבל ליארס בלא סעודה מותר. [שו"ע (סי' תקנא סע' ב) ומ"ב (ס"ק יט). ועי' בכה"ח (אות מד) שיש נוהגים שלא לארס ולא לשדך בימי ביהמ"צ, וכתב שם שכל אחד ינהג כמנהג מקומו].

סעודת תנאים

מותר להתקשר בכתיבת תנאים בימים אלו, ומ"מ סעודה אסור לעשות אף באופן זה (מר"ח עד ת"ב), ואפילו בלא ריקודין ומחולות ואפילו בשבת אסור לעשות סעודה בשביל זה. מיהו מה שנוהגין לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מיקרי סעודה. [מ"ב (ס"ק טז וס"ק יט)]. ולענין שירה וריקוד עיין להלן.

ריקודים וזמר

ריקודים

אסור לעשות ריקודין ומחולות של רשות מי"ז בתמוז ואילך. (ובמקום מצוה, עי' להלן). [מ"ב (סי' תקנא סס"ק טז)].

שמיעת זמר

לכתחילה יש להמנע מלשמוע נגינות מכלי שיר במשך כל השנה. [עי' בסימן תק"ס (סע' ג), ואכמ"ל]. אולם אף המיקל לשמוע נגינות במשך השנה, אין לו לשמוע נגינות מיום שבעה עשר בתמוז עד לאחר תשעה באב. [פמ"ג הובא בביאור הלכה (סי' תקנא ד"ה ממעטים), אג"מ (או"ח ח"א סי' כא אות ד), מנח"י (ח"א סי' קיא אות ד), מבית לוי (עמ' ה אות ו) ועוד]. ואפילו שירים מטייפ וכדומה דינם ככלי זמר לענין זה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה ד)].

שירה שאינה מעוררת ריקוד

מותר לשמוע שירה שאינה מעוררת ריקוד (כגון שירי רגש), משום שהיא איננה בכלל המנהג. [הגרשז"א (הליכ"ש פי"ד אות ג)]. ומ"מ נכון להמנע אף משירים אלו. [הגרשז"א (שם הגה ה)].

שירה בפה

שירה בפה מותרת אף בבין המצרים. [עי' בשד"ח (פאה"ש מע' בין המצרים סי' א אות י). ועי' עוד באג"מ (או"ח ח"ד סי' כא אות ד)]. ויש מחמירים בשירה בפה שהיא ברבים (כי יש בזה שמחה). [הגריש"א זצ"ל (תורת המועדים ס"ה אות א)]. ומ"מ יש להמנע אף משירה בפה מר"ח אב עד תשעה באב, שהרי משנכנס אב ממעטים בשמחה. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)]. ושירה בפה בשעת הלימוד, או לצורך התעוררות ליראת ה' מותרת בכל אופן. [עי' במועד לכל חי (סי' י אות יט), בשד"ח (פאה"ש מע' ביה"מ סי' א אות י) ובשבט הקהתי (ח"א סי' קפט)].

שירה מטייפ ללא ליווי זמר

קלטות וכדומה ללא ליווי כלי זמר מותרים. [עי' באג"מ (או"ח ח"א סי' קסו) כי נחשב לשירה בפה (שם מיירי לענין איסור שמיעה בכל השנה) וכן הוא בצי"א (חט"ו סי' לג)]. אלא שלכתחלה יש להחמיר בזה. [לחוש לדברי השבט הלוי (ח"ב סי' נז אות ב) דס"ל שזה שנחשב לשירה בכלי].

סובל מעצבות, דכאון או חולי עצבים

אף אם סובל מעצבות או מחוסר מנוחת הנפש אין להתיר לשמוע זמר, אלא אם כן סובל מדכאון, שרשאי לשמוע עד ראש חודש אב (והכל לפי הענין). וחולה עצבים מותר לו לשמוע כלי שיר אפילו ביום תשעה באב. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)]. ועיין בסמוך שיש מקילין יותר.

לצורך חולה (לחזק מזגו)

מותר לנגן לצורך חולה לחזק מזגו. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"א הגה 54). ועי' בדברי יציב (סי' רמו)].

שומע כדי להפיג בדידות או פחדים

מותר לשמוע זמר כשעושה רק ע"מ להפיג בדידות או פחדים. [הגרשז"א זצ"ל (ח"ג פכ"ה הגה 8)].

בשעת הנהיגה

הנוהג במכונית וכדו' ונצרך לשמיעת מוזיקה כדי שלא ירדם וכדומה, רשאי לשמוע, על מנת למנוע הסכנה הכרוכה בזה. [דלא גרע מהא דכתב המ"ב (סי' תקס ס"ק יג), עיי"ש, והכא קיל טפי דיש חשש סכנה. ועי' מש"כ לקמן לענין קייטנות לילדים].

לצורך התעמלות מטעמי בריאות

מי שזקוק ביותר לעשות התעמלות מטעמי בריאות, ולצורך כך צריך לשמוע זמר, בעת הצורך הדבר מותר, בתנאי שאינו עושה לשם הנאה כלל. [כן שמענו בשם הגרש"ז אולמן שליט"א ע"פ המ"ב (סי' תקס ס"ק יג). ועי' לקמן לענין שירה בקייטנות].

אינו מכוון לשמוע

השומע כלי זמר בעל כרחו כגון באוטובוס וכדו', אינו עובר איסור, ואינו צריך לאטום אזניו שהרי אינו מתכוין להנות. [עי' בשו"ע (יו"ד סי' קמב סע' ו), רמ"א (שם) וש"ך (ס"ק לד). שו"ר שכן פסק גם הגרח"ק שליט"א (קרא עלי מועד פ"ב אות ה בתיקונים)].

צלצול פלאפון

מכשיר פלאפון שצלצולו מנגינה של שירים העשויים להביא לידי ריקוד, ראוי להחליף הצלצול בימים אלו לצלצול אחר, אולם אין איסור בדבר. [לכאו' אין חיוב בזה כיון שאינו צלצול המיועד לשמח, אלא לסימן שמתקשרים אליו, ומ"מ ראוי להחליפן כיון שיש בזה משום קצת שמחה, והכל לפי הענין. ופעמים שמפעילים שיר עבור המתקשר כדי להנעים ההמתנה (שיחה ממתינה), ולכאורה גם שיר זה אין בעל הקו חייב להחליפו כי אין מטרת השיר לשם ריקוד כלל אלא להנעים ההמתנה. ועי' לקמן לענין סיפורים המשולבים עם קצת שירים ושירה בקייטנות. ושו"מ שדעת הגרח"ק שליט"א (תשובות הגר"ח עמ' קנט תשובה רל) שאין בצלצול פלאפון משום איסור שמיעת שירים. ועי' בהליכות והנהגות (עמ' 6) בשם הגריש"א זצ"ל].

מוזיקת רקע (בחנויות וכדו')

במקומות שמפעילים מוזיקה להנעים ההמתנה והקניה של הלקוחות (כמו שמצוי בחנויות וכדו' או בטלפון עד קבלת השירות), ראוי להפעיל בימים אלו מוזיקה שאינה מסוג השירים העשויים להביא לידי ריקוד. [עי' מש"כ בהערה דלעיל. ועי' בשו"מ (מהדו' ו' סי' קסג)].

סעודת מצוה (ברית מילה, פדיון הבן, בר מצוה וכדו')

יש אומרים שבסעודת מצוה הנערכת בימי בין המצרים מותר להשמיע שירים המלווים בכלי נגינה. [שכנה"ג (סי' תקנא הגב"י אות לג) לענין ברית מילה. וכן פסק בשו"ת חיים שאל (לחיד"א סי' כא) וכתב שם שמנהג הספרדים להקל בזה. ועי' באבני ישפה (או"ח סי' קיב)]. ויש מחמירים. [סידור היעב"ץ. ואף בסעודת מילה אוסר. והביאו היפה ללב (ח"ב סי' תקס אות ז). וכן בא"ר (ס"ק כו) כתי' דאין ליקח מנגנים לשם סעודת מצוה בימים אלו. וכן פסק הגריש"א זצ"ל (תורת המועדים ס"ה אות ג) לענין סעודת בר מצוה, ברית מילה וכדומה]. ומכל מקום אף לשיטתם מותר לשיר בפה אלא שגם בזה ימעטו מהרגילות. [הגריש"א זצ"ל (שם)]. ולמעשה מנהג בני אשכנז להחמיר בזה. [הגרח"ק שליט"א (יד לבין המצרים פ"ז הגה א)]. ובני ספרד הנוהגים היתר יש להם על מה שיסמוכו. [כה"ח (סי' תקנא אות מ)].

מסיבת תנאים

מותר לעשות מסיבת תנאים (ללא סעודה אלא באכילת מיני מרקחת). [מ"ב (ס"ק טז)]. ובאופן זה מותר אף לשיר שירי שמחה, אבל אסור לרקוד. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות ד)].

קבלת חתן בשירה כנהוג בישיבות

מותר לעשות קבלת חתן בשירה וכו' כנהוג בישיבות הקדושות בשאר ימות השנה, אבל לא ישירו במחיאת כפים וכדו', כדי שלא יבואו לידי ריקוד. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה ו). ואפשר שאף המחמירים בשירה בפה ברבים כמבואר לעיל יודו כאן דיש צורך מצוה קצת].

שבע ברכות

יש מתירים בסעודת של ז' ימי המשתה ריקודים וכלי שיר. ויכול כל אדם להיות שם ולשמוח בשמחתם. [בעל האג"מ (משנה הלכות ח"ו רסי' קט) והמשנה הלכות (ח"ו רסי' קט)]. ויש אומרים שמותר ריקודים, אבל יש להמנע מכלי שיר. [הגרנ"ק שליט"א (יד לבין המצרים פ"ז הגה 14). וכן הביא במשנה הלכות (שם) סוברים כן. ודעת השבט הלוי (ח"ג סי' קנז וח"י סי' פא אות ב) דאין לעשות תזמורת וריקודים].

ריקוד אחר קידוש לבנה

יש אומרים שמותר לרקוד ולזמר "טובים מאורות" אחר קידוש לבנה אף בימים אלו (לנוהגים לקדשה לפני ת"ב או בליל עשירי באב). [הגריש"א זצ"ל (שערי נחמה ש"ג פ"ו אות יא)] ויש אומרים שכן המנהג. [הגרח"ק שליט"א (אשי ישראל תשובה שמ)]. ויש אומרים שלא נוהגים כן. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פט"ו הגה 22)]. ולמעשה כל אחד ינהג לפי מנהג מקומו. ולענין מוצאי ת"ב נדחה עיין להלן.

הכנסת ספר תורה

יש להימנע מלערוך הכנסת ספר תורה בתשעת הימים אפילו ללא תזמורת אלא בשירה בפה בלבד. ואם יש טעם לעשותה דוקא בימים אלו, אם שרים רק בפה שרי. [הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף או"ח ח"ג סי' קלט)].

לנגן בבית המשתה (לצורך פרנסה)

ישראל שפרנסתו בכלי זמר אצל עכו"מ בבית המשתה (וכן הדין לצורך בן ספרד הנוהג היתר להתחתן בימים אלו), מותר לו לנגן, משום שהוא לצורך פרנסתו. ומכל מקום אין להקל אלא מי"ז בתמוז עד ר"ח. [ביאור הלכה (סי' תקנא ד"ה ממעטים)].

לנגן לצורך עכו"ם למנוע איבה

ישראל שפרנסתו בכלי זמר וכדומה רשאי לנגן עבור עכו"ם בבית המשתה, משום חשש איבה (אפילו אינו עושה כן על מנת להתפרנס). אלא שמר"ח עד ת"ב עליו לישמט. [בן איש חי (דברים אות ה)].

ללמד לנגן

המלמד מוזיקה לתלמידים שאם לא ילמד יפסיד פרנסתו עבור ימים אלו, רשאי לנגן עד שבוע שחל בו ת"ב. [זכר שמחה (באמברגר סי' יז)]. ועי' עוד בסמוך.

ללמוד לנגן

הלומד לנגן ואם לא ילמד יפסיד שכר הלימוד החייב לשלם עבור ימים אלו, רשאי לנגן עד שבוע שחל בו ת"ב. [זכר שמחה (באמברגר סי' יז)]. אמנם במקום שאין הפסד, י"א שאין להתיר ללמוד נגינה בימים אלו. [מהר"ם שיק (יו"ד סי' שסח) ובעל שבט הלוי (מבית לוי עמ' ה אות ז). ועי' בכה"ח (אות מא)]. ויש מי שאומר שאם לומד עתה על מנת להתפרנס מזה מותר. [אג"מ (או"ח ח"ג סי' פז)], אבל לשם הנאה אסור. [אג"מ (שם) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)].

חינוך הקטנים

יש לחנך הקטנים שהגיעו לחינוך, שלא לשמוע שירים בימי בין המצרים. [אג"מ (או"ח ח"ד סי' כא אות ד)].

לצורך הרדמת הילדים

בשעת הצורך מותר לזמר או להשמיע זמר על מנת שהקטנים ירדמו. [שעה"צ (סי' תקס אות כה)]. ואם הגיעו לחינוך יש להמנע אלא אם כן קשה להם להרדם בלא זה. [עי' מש"כ בסמוך לענין גני ילדים. אלא דלכאו' צ"ע אמאי השעה"צ היה צריך לצרף שם דעת המקילים שירה ללא כלי נגינה, הרי בלא"ה שרי דומיא דהא דהתיר שם במ"ב (ס"ק יג) לענין מושכי ספינות, וצע"ק].

גני ילדים וקייטנות

אין לשיר בגני הילדים ובקייטנות שירים המביאים לידי שמחה, אבל סתם שירים מותר. [הגרנ"ק שליט"א (חוט שני שבת ח"ב עמ' שכה)]. ואם בלעדי שירים של שמחה קשה לנהל את הילדים יש להקל בכל אופן. [הגר"י קמנצקי זצ"ל (אמת ליעקב עמ' רכד בהגה) ע"פ המ"ב (שם ס"ק יג)].

סיפורים משולבים עם מעט שירים

קלטות סיפורים אף אם משולבים בהם מעט שירים מותר לשומעם בימים אלו. [הגרשז"א (פ"א הגה 53) לענין ספה"ע, ונראה דה"ה בנ"ד].

להשתתף בחתונה הנערכת בימים אלו

חברו נוהג היתר להתחתן בימים אלו

הנושא אשה בימים המותרים להתחתן על פי מנהגו, מותרים חבריו הנוהגים איסור באותם הימים להשתתף בשמחתו ולשמחו. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות א). ועי' בדברי הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פי"א אות יט)].

חתונה שנערכת שלא כדין בימים אלו

הנושא אשה בימים שנוהגים בהם איסור, אף על פי שעושה שלא כדין מכל מקום יש מקום לומר שמותר להשתתף בחתונה ולשמחו. [משנה הלכות (ח"ו סי' קט ד"ה וגדולה). עיי"ש דטעמו כי מה שנהגו שלא לישא אינו מדינא אלא משום דלא מסמנא מילתא, עיי"ש].

רב אשכנזי לסדר קידושין עבור זוג ספרדי

ראוי שלא יסדר רב אשכנזי קדושין לספרדי הנושא אשה בימים אלו (כשיש רב ספרדי שיכול לעשות כן במקומו). [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה ח)].

תספורת

מנהג שלא להסתפר

בני אשכנז נוהגים שלא להסתפר מי"ז תמוז עד עשירי באב. [עיין ברמ"א (סי' תקנא סע' ד)]. אולם מנהג עדות המזרח שלא להסתפר רק בשבוע שחל בו ט' באב (ועיין בזה להלן בהלכות שבוע שחל בו ת"ב). [עיין בשו"ע (סי' תקנא סע' יב) ובבן איש חי (דברים אות יב)].

שער הזקן

איסור תספורת כולל אף שער הזקן. [שו"ע (סי' תקנא סע' יג) ומ"ב (ס"ק פ)]. ואפי' אלו שרגילים לגלח זקנם כל שבוע, המנהג שלא מגלחים מי"ז בתמוז. [שבט הלוי (ח"י סי' פא אות ג)].

שער השפה

מותר לגלח השפה (שערות מזוית הפה לזוית השניה למעלה מן השפה, כל פתיחת הפה) אם מעכב האכילה. [שו"ע (סי' תקנא סע' יג) ודברי סופרים (קיצור הלכות אבלות פ"מ הגה ו) ע"פ הרמב"ן]. ופירוש "מעכב האכילה" שהשפה מתלכלכת בשעת אכילה והוא טרוד ליזהר שלא תתלכלך או לנקותה (שהדבר מעכב האכילה). [דברי סופרים (שם) ע"פ הרמב"ן].

שער שבצדעין

מותר לאשה לגלח ריבוי שער שבצדעין. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק עט)].

שער הגבות וריסי העינים ושאר הגוף

מריטת שער ריסי העין או שער הגבות לא חשיב תספורת ומותר לגלחן בכל ימי בין המצרים (ואף לגברים במקום שאין משום "לא ילבש"). [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה ט)]. וכמו כן שער הרגלים אינו בכלל תספורת. ויש אומרים שמכל מקום מר"ח ואילך הנשים יעשו רק הצריך כדי שלא יתגנו לבעליהן. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביהמ"צ עמ' ה הגה ב). וכמו כן לצורך טבילת מצוה בליל עשירי באב יכולה לגלח שער הגוף ערב ת"ב, אפילו אחר חצות, הגרישי"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ע אות ה)].

הורדת קצת שערות

אפילו אינו מגלח אלא מקצת שערות אסור אם יש בו משום יפוי. [עי' בשו"ע (יו"ד סי' שצ סע' ו) שמבואר שאבל מותר לסרוק שערו בימי אבלו אע"פ שודאי משיר שער כי בתלישת קצת שערות אינו מיפה את עצמו. ובדרך זה כתי' השעה"צ (סי' תקנא אות כח), ומבואר שאם מכוון לגלחם אסור. ועי' בב"ח (יו"ד שם אות ז)].

סירוק שערות הראש

מותר לסרוק השערות בימים אלו. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק כ)].

תספורת לכבוד שבת

תספורת אסור אפילו לכבוד שבת, כי אין הרגילות להסתפר בכל שבוע. [מ"ב (ס"ק לב). אולם עי' בביאור הלכה (ד"ה וכן לכבוד) שצידד להקל בזה].

תכפוהו אבילות של מת ושל שבת זו

מי ששלמו ל' יום של אבלותו בתוך שבוע שחל ת"ב להיות בתוכה והכביד שערו, מקיל בתער (משום שאין זה יפוי) אבל לא במספרים. [שו"ע (סי' תקנא סע' טו) ומ"ב (ס"ק פז)]. וזהו דוקא כשחל יום שלשים בשבוע שחל ת"ב, אבל כשחל מקודם לזה יש אומרים שמותר לו לספר אף לבני אשכנז שנוהגין איסור מי"ז בתמוז. ויש אומרים שאין להקל כ"א כשחל יום שלשים לפני ר"ח. [מ"ב (ס"ק פז)]. ובמקום הדחק יש מקום להקל. [שעה"צ (אות צג)].

אשכנזי עבור ספרדי

אשכנזי, יכול לספר בן ספרד הנוהג להסתפר בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה ח) והגרנ"ק שליט"א (קרא עלי מועד עמ' טז הגה יג)]. ומ"מ אם יש אחר הנוהג היתר היכול לעשות עבורו, עדיף טפי. [הגרשז"א זצ"ל (שם)].

ספרדי הנמצא בישיבה אשכנזית

בן עדות המזרח (הנוהג היתר בתספורת עד שבוע שחל בו ת"ב), הלומד בישיבה של אשכנזים, רשאי להסתפר בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות ו) דכיון דכו"ע יודעים שיש בזה מנהגים שונים אין משום לא תתגודדו].

התחיל להסתפר והגיע זמן איסור תספורת

ישב להסתפר אפילו עדיין לא התחיל התספורת, והגיע זמן האיסור (עיין לעיל לענין התחלת הזמן), יש אומרים שכיון שכבר ישב רשאי להסתפר, ויש אוסרים, וכן עיקר. ואם כבר התחיל להסתפר לפני זמן איסור. יש אומרים שודאי רשאי לגמור. ויש אומרים שמותר לו לגמור דוקא אם יש בזה משום כבוד הבריות (ואף ישראל רשאי לעשות כן עבורו), וכן עיקר. [עי' בב"י (יו"ד סי' שצ), בשו"ע (שם סע' ב) ונו"כ. ועי' באורך בשמעתא עמיקתא גליון ס"ז].

המותרים להסתפר

נשים

אחד האיש ואחד האשה שוין באיסור תספורת. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק עט)]. ויש מפוסקי עדות המזרח הסוברים שנשים מותרות להסתפר בשבוע שחל בו תשעה באב. אלא שטוב לדחות התספורת לאחר תשעה באב אם לא מוכרחות להסתפר כעת. [אור לציון (פכ"ז אות ג)].

לצורך צניעות

גילוח לצורך צניעות, כגון שלא יצא שער מכיסוי הראש מותר. [בעל שבט הלוי (מבית לוי ביהמ"צ עמ' והגה ב)].

לצורך טבילת מצוה

הנוהגת תמיד לגלח שערה לטהרתה מותרת לעשות כן בין המצרים. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה י)].

לצורך שידוכין

לצורך שידוכין יש להתיר אפילו תספורת הראש, לנערה, אף מר"ח אב ואילך עכ"פ עד שבוע שחל בו ת"ב. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה י), עיי"ש טעמו].

קטנים

אסור לגדולים לספר קטנים בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה. [שו"ע (שם). וכתב הפמ"ג (א"א ס"ק לח) דכן מוכח מהרמ"א דשתיק ליה להשו"ע]. ויש מחמירים לבני אשכנז מי"ז בתמוז או על כל פנים מר"ח. [עי' במ"ב (ס"ק פב) שכתב בשם הא"ר דלדידן יש להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז וכיבוס מר"ח, ובחיי"א כתב דלצורך קטנים אין להחמיר אף לפי מנהגינו אלא בשבת זו, ע"כ. ובחנוך לנער (פכ"א סוף הגה ג) כתב דיש להחמיר עכ"פ מר"ח].

חלאקה

תספורת ראשונה שמספרים ילדים בני שלש ("חלאקה") מותרת אף בשבוע שחל בו ת"ב (ויש לעשותה בצנעה), אבל ראוי להקדימה קודם ג' שבועות. [בעל השבט הלוי (מבית לוי בין המצרים עמ' ו אות ב). ועי' בחנוך לנער (פכ"א ס"ק א)]. ואם לא הקדימה יאחרנה לאחר ת"ב. [רבבות אפרים (ח"א סי' שלו אות ב)].

חציצה בין הראש לתפילין

גלוח השער לצורך מניעת חציצה בין הראש לתפילין, שרי. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה 19)].

גלוח לצורך סיכה להסרת פצעים

גלוח השער לצורך סיכה להסרת פצעים עד שבוע שחל בו ת"ב, שרי. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה 56 ו191)].

במקום הפסד ממון

העוסק באיזה מסחר שאם לא יספר את זקנו בימי בין המצרים יש חשש הפסד גדול ואיבוד פרנסה, יש להתיר לו להסתפר. והכל לפי ראות עיני המורה. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות ו)]. ויש מתירין רק עד שבוע שחל בו ת"ב אם לא באופן שכשימנע מלספר לא יוכל לעבוד ויהיה לו קשה למצוא ממון כדי לפרנס בני ביתו (שלא יוכל למצוא הלואה אלא בקושי). [אג"מ (או"ח ח"ד סי' קב וח"ה סי' כד אות ט). ודעת הגרישי"א זצ"ל (הלכות חג בחג הגה 65) להחמיר שלא להסתפר במקום הפסד ממון ושם מיירי לענין ספה"ע וק"ו לימי בין המצרים. ועי' בזרע אמת (סי' סט) ובישכיל עבדי (ח"ה סי' נה אות ב)].

הולך לפני שרים

ההולכים להשתדל לפני שרי ממשלה וכיוצא בזה, יש מקום להתיר להם להסתפר, ויש לעשות שאלת חכם. [שבט הלוי (ח"י סי' פא אות ג). ועי' בזרע אמת (ח"א סי' סט) ובחת"ס (או"ח סי קנח)].

בעלי ברית

אם יש מילה בימי בין המצרים, יש אומרים שבעלי הברית רשאים להסתפר. ויש אוסרים. [עי' בשע"ת (אות א) שהביא מח' בזה, והמ"ב (סי' תקנא ס"ק ה) ציין לדבריו. ובשעה"צ (אות ד) הביא מהחת"ס להחמיר]. ויש אומרים שהמנהג באר"י להחמיר. [שבט הלוי (ח"י סי' פא אות ז). ועי' במבית לוי (בין המצרים עמ' ו בהגה) שיש מקומות שנוהגים להקל לגמרי ויש מקומות שנהגו להקל רק בשער הזקן, עיי"ש. ולדעת המתירים להסתפר יש לומר שמותרים להסתפר אפילו ביום שלפני המילה סמוך לערב קודם הליכה לבית הכנסת. ואם חלה המילה בשבת מותרים להסתפר בערב שבת. וכמ"ש המ"ב (סי' תצג ס"ק יג) לענין ספירת העומר].

בר מצוה

נער הנעשה בר מצוה בימי בין המצרים אינו רשאי להסתפר. [עי' בשערי תשובה (רסי' תקנא) שהביא מח' לענין תספורת לבעל ברית. והביאו המ"ב (שם ס"ק ה), ושם מיירי מר"ח אב. ועי' במבית לוי (ח"ג עמ' כ) שהמנהג באר"י שלא להקל בזה בכל בין המצרים. וא"כ ק"ו לענין חתן בר מצוה שאין להקל. וכן פסק במשנה הלכות (ח"ו סי' מה). ועי' בשערים מצויינים בהלכה (סי' קכ אות ח)].

הקרואים לחתונה (של מי שנוהג היתר לישא אשה בימים אלו)

הקרואים לחתונה (של חתן הנוהג היתר להנשא עד ר"ח) אינם רשאים להסתפר, אולם כאשר בלא תספורת ימנע מללכת לחתונה רשאי להסתפר בימים שנוהג איסור. ואף אם הוא מהקרואים שלא יקפידו עליו אם לא יגיע (וכל זה למתירים לבעלי ברית להסתפר בימים אלו). וישאל שאלת חכם. [אג"מ (ח"ב סי' צה ד"ה ולכן אם). ועיי"ש דהיינו טעמא כי יש מצוה על כל אחד בשמחת חתן וכלה, וכשלא יסתפר לא יוכל להיות שם רשאי להסתפר, ול"ד לברית מילה שאין מתירין לכל הקרואים להסתפר אלא לאבי הבן והמוהל והסנדק, ששם אין מצוה על שאר אדם מצד עצמם שיבואו להברית אלא על אבי הבן הוא מצוה שיעשה בשמחה ברבוי עם ושיקרא חבריו לשמוח עמו, אבל בנישואין הוא מצוה על כל אדם שילכו לשמחת הנישואין].

נטילת צפורנים

נטילת צפורנים מותרת אפילו אחר ר"ח. ומשבוע שחל בו ת"ב נחלקו הפוסקים האם מותרת. ולהלכה לצורך מצוה (כגון משום חשש חציצה לטבילת מצוה או נט"י וכדו'), בודאי שרי. וכן לכבוד שבת כגון שחל ת"ב בשבת שרי בער"ש ליטול הצפרנים. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק כ) ומהרי"ל דיסקין (קו"א סי' ה ס"ק סג). ועי' בט"ז (ס"ק יג) שהוא מהמחמירים דמיירי בשבוע שחל בו ת"ב. וכן הביא הנוב"י (מהדו' ק' יו"ד סי' צט) אליבא דשיטה זו]. וכן בשינוי כגון בידים או בשינים, שרי. [הגרישי"א זצ"ל (תורת המועדים אות כ) ואור לציון (פכ"ז אות ד)].

ברכת שהחיינו, הטוב והמטיב והגומל

מלבושים חדשים וכדו'

יש אומרים שטוב ליזהר מלומר שהחיינו בבין המצרים על מלבוש או שאר כלים. [שו"ע (סי' תקנא סע' יז)]. ויש מקילין בזה. ומ"מ יש להחמיר. [מ"ב (ס"ק צח)]. ולכן לא ילבש הבגד. [מ"ב (ס"ק צט). ובטעם האוסרים יעויין בספר חסידים (סי' תתמ) ובמ"א (ס"ק מב) דכיון שהזמן ההוא זמן פורענות אין לברך "שהחיינו והגיענו לזמן הזה". ועי' בס"ח שמבואר שאין בזה איסור אלא מדת חסידות. ועי' באבנ"ז (סי' תכח). ועי' במהרי"ל (סי' לא) ובביאור הגר"א (שם). ויוצא שהאיסור הוא מחמת הברכה ולא מחמת עצם אכילת הפרי. אולם בשו"ת פלא יועץ (ח"ב סי' כח) הביא בזה מח' ונקט כהמחמירים שהאיסור הוא באכילת הפרי. ועי' לקמן משי"כ לענין לצאת מדין שומע כעונה הנפ"מ בזה].

נעלים חדשות

מותר לחדש נעלים עד ראש חודש כיון שלא מברכים עליהם שהחיינו, אמנם מר"ח ואילך אסור. [מ"ב (ס"ק מז וס"ק מה)]. ויש מפוסקי עדות המזרח שפסקו שמותר ללובשם (אפילו בשבוע שחל בו ת"ב) משום שאינן בכלל בגד מכובס ואין מברכים עליהן שהחיינו. [אור לציון (פכ"ז סוף אות א)]. אבל אסור לקנות אותם מר"ח. [אור לציון (שם)]. ועיין בזה לקמן בדיני משא ומתן).

פרי חדש

דין ברכת שהחיינו על פרי שווה לברכת שהחיינו על מלבוש וכדומה המבואר לעיל, ולמעשה נוהגים להמנע מלברך, ועל כן לא יאכל בימים אלו פרי שמברכים עליו ברכת שהחיינו. [מ"ב (ס"ק צט)].

פרי חדש שלא ימצא לאחר בין המצרים

פרי שלא ימצא אחר ט' באב, מותר לברך ולאכלו בבין המצרים. [רמ"א (סי' תקנא סע' יז)]. ואם יכול לשומרו במקרר, ישמרנו עד לאחר ימי בין המצרים. ואם נשמר עד השבת הקרובה בלבד, ישמרנו עד לשבת. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ג)].

לקח פרי חדש ובירך עליו ברכת הפרי

אם לקח בבין המצרים פרי חדש ובירך עליו ברכת הפרי, יברך עליו גם ברכת שהחיינו. [ברכ"י (סי' תקנא ס"ק יב), אבנ"ז (סי' תכח אות ה), כה"ח (אות ריד) ועוד. ועי' בכה"ח (אות רטו) שאם אכל ללא ברכה משום שחשב שאסור לברך י"א שאחר ביהמ"צ יאכל פרי אחר חדש ויכוין לפטור גם אותו פרי].

התחיל לאכול ללא שהחיינו

אם אכל קצת מפרי חדש ללא ברכת שהחיינו לא יאכל עוד מאותו פרי. [כה"ח (סי' רכה אות מ). ועיי"ש שלאחר בין המצרים יקח פרי אחר חדש ויברך עליו שהחיינו ויכוין לפטור את זה].

חולה ומעוברת

חולה רשאי לאכול פרי חדש משום שהפירות פותחין לו את תאותו לאכול דברים טובים ובמקום חולי לא קבלינן עלן. וכמו כן אשה מעוברת רשאית לאכול פרי חדש דשמא תתאוה ויגרום נזק לה ולולד. [מ"ב (ס"ק צט)]. ויש אומרים שיברכו ברכת שהחיינו על הפרי. [תשובה מאהבה (ח"ב עמ' לו טור ד) וכה"ח (אות ריא)]. ויש אומרים שיאכלו ללא ברכה זו, וכן עיקר . [מ"ב (שם). ועי' בביאור טעמו של המ"ב בזה בשלמת חיים (סי' שז) ובישא יוסף (או"ח ח"ד סי' קמג) בשם הגריש"א זצ"ל].

קטנים

קטן שיש לו ידיעה קצת, אבל לא יודע להבחין בין ימים אלו לשאר ימות השנה, ומתאוה לפרי חדש, מותר לתת לו. ויברך שהחיינו, כדי שלא יטעה ולא יברך שהחיינו בשאר הימים. [ברכ"י (סי' תקנא אות ט), שער"ת (שם) וכה"ח (אות ריב)].

על מצוה בזמנה (פדיון הבן וכדו')

מברכים ברכת שהחיינו על מצוה שהגיע זמנה כגון ברית מילה (במקומות שנוהגים לברך עליה שהחיינו כל השנה), פדיון הבן וכדומה, ולא יחמיץ המצוה על מנת להמנע מלברך שהחיינו. [שו"ע (סי' תקנא סע' יז) ושבט הלוי (ח"י סי' פד אות ג)].

מקיים מצוה פעם ראשונה

מי שמקיים מצוה בפעם ראשונה כגון נער שנעשה בר מצוה ומניח תפילין פעם ראשונה בימי בין המצרים, שיש סוברים שמברך שהחיינו, לא יברך. [הגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד פ"ט עמ' תעז-תעח ושלמי שמחה עמ' תרנה) ואף שבדבר שזמנו קבוע מברכים שהחיינו שאני הכא דלא פסיקא מלתא לכו"ע דמברכים. אולם באור לציון (ח"ג פכ"ה אות א) משמע דס"ל דבכה"ג רשאי לברך שהחיינו על דבר אחר ע"מ לפטור המצוה]. ומ"מ אם נעשה בר מצוה בסוף ימי בין המצרים, יוכל ללבוש בגד חדש לאחר תשעה באב ולברך שהחיינו, ולכוון בברכתו גם על התפילין. [הגרשז"א זצ"ל (שם)].

בשבת

יש אומרים שאין לברך שהחיינו על בגד חדש וכדומה אף בשבת, ויש מקילין. ומעיקר הדין יש מקום להקל. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק צח)]. ומ"מ מר"ח ואילך אסור אפילו בשבת. [מ"ב (שם ס"ק מה)]. ויש אוסרים בשבתות שבימים אלו ע"פ האר"י ז"ל. [האריז"ל בשער הכוונות דף פ"ט ע"ג, ברכ"י (שם אות י), חיים שאל (ח"א סי' כד), כה"ח (שם אות רח) והאור לציון (ח"ג פכ"ה הגה ג ד"ה והנה) מחמיר בזה]. ולמעשה יש אומרים שהמנהג הפשוט בחו"ל להקל. אבל באר"י המנהג הפשוט להחמיר שלא לברך ברכת שהחיינו אף בשבת. [בעל השבט הלוי (מבית לוי עמ' ז הגה א)]. וכל אחד ינהג כמנהגו.

בערב שבת (למקילין לעיל)

הלובש בגד חדש ערב שבת לכבוד שבת, יכול לברך שהחיינו אחר שקיבל עליו שבת. [הגרח"ק שליט"א (גליון מים חיים 89)].

בליל י"ז בתמוז

יש אומרים שמותר לברך ברכת שהחיינו בליל י"ז בתמוז. [מטה אפרים]. וי"א אף בליל שבעה עשר בתמוז אין לברך ברכת שהחיינו. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ג)].

בי"ז בתמוז שחל בשבת

כשיום י"ז בתמוז חל בשבת יש אומרים שלכולי עלמא מותר לברך. [מ"א (סי' תקנא ס"ק מב)]. ויש מחמירים אף בכה"ג. [ברכ"י (סי' תקנא ס"ק יא). ודעת בעל השבט הלוי (מבית לוי בין המצרים עמ' ג הגה טז) דיש להמנע מלברך].

בראש חודש

בראש חודש דינו כמו בשבת (עיין לעיל). [שעה"צ (אות צט)].

בעשירי באב

אף בי' באב אין לברך ברכת שהחיינו. [שער"ת (סי' תקנח ס"ק ב) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ג)]. ומ"מ כשחל י' באב בערב שבת, וסמוך לשבת רוצה ללבוש בגד חדש לכבוד שבת, רשאי אז לברך שהחיינו, שכיון שלובש לכבוד שבת ויש כבר הארת שבת, שפיר דמי. [אור לציון (ח"ג פכ"ה הגה ג)].

לפטור פרי כשמברך שהחיינו על מילה וכדו'

כשמברך שהחיינו על המילה או על פדיון הבן וכדומה יכול אז לפטור פרי חדש בברכה זו. [שד"ח (אס"ד מע' בין מצרים סי' א אות ד) ואור לציון (ח"ג פכ"ה הגה ג ד"ה ומ"מ). ועי' משי"כ שמעתא עמיקתא בגליון ער"ב].

לצאת ע"י אחר מדין שומע כעונה

המברך ברכת שהחיינו בימים אלו כגון שנוהג היתר בדבר או שמברך עבור מצוה וכדומה, אין לצאת ידי חובה על ידו ולפטור כלי או פרי חדש, ובמקום צורך גדול יש להקל. [עי' בשד"ח (מע' ביהמ"צ סי' א אות ד) שמיקל בזה. ובשו"ת פלא יועץ (ח"ב סי' כח) מחמיר. ועיי"ש בשד"ח שכתב להקל לענין סעודת פדיון הבן, אולם במברך בברית מילה כתב די"א (בירך את אברהם דף צח אות יא) דלא מהני כיון שהוא לא אגב הלחם. אולם לדעת שאר הפוסקים אפשר להוציא יד"ח ברכת שהחיינו אף שלא אגב הפת, עי' בזה במנח"ש (ח"א סי' כ) ובשמעתא עמיקתא בגליון קכ"ד ובגליון ער"ב].

ברכת הטוב והמטיב

מותר לברך ברכת הטוב והמטיב בימי בין המצרים. [סידור יעב"ץ, שער"ת (סי' תקנא ס"ק י), שד"ח (מע' בין המצרים סימן ב ס"ק ג) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ד)]. ואף בת"ב מותר לברך ברכה זו (כגון מי שילדה אשתו זכר למברכים בשו"מ). [אור לציון (שם)]. ועיין עוד להלן לענין קניית דברים שחייבים לברך עליהן ברכה זו מר"ח ואילך.

ברכת הגומל

מברכים ברכת הגומל בבין המצרים. [אור לציון (פכ"ה אות ד)]. ולענין ת"ב עי' לקמן.

טיולים

יש אומרים שיש להמנע מהליכה לטיולים בבין המצרים. [שד"ח (ח"ה פאת השדה מע' בין המצרים סי' א אות י)]. ולמעשה אין לאסור עכ"פ עד ר"ח אב, אלא שיש למעט בזה מחמת אבל של ימים אלה. [עי' בשבט הלוי (ח"י סי' כו)].

זהירות מסכנה

הליכה למקום סכנה

בימים אלו יש להקפיד יותר משאר ימות השנה מהליכה למקומות שיש בהם חשש סכנה. [מקור חיים (לבעל החו"י אות יד)].

ניתוח

ראוי להמנע מעשיית ניתוח (שאינו דחוף) בימי בין המצרים. ואם הדבר קשה עכ"פ יש להקפיד מר"ח אב, ולכל הפחות משבוע שחל בו ת"ב. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ אות יב)].

שחיה בים

מן הדין מותר לרחוץ בבריכה ובים בימי בין המצרים. ויש אומרים שאין צריך לחשוש בזה משום סכנה אף בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות ה), בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ הגה ז), אור לציון (פכ"ה אות ה) ע"פ התרוה"ד (סי' קנ) והשלחן גבוה (סי' תקנא אות מח), שנהגו לרחוץ בימים ובנהרות בימים אלו]. ויש חוששים מהליכה לים בימים אלו מפני הסכנה. [מקור חיים (לבעל החו"י סי' תקנא סע' ד) ושד"ח (ח"ה פאת השדה מע' בין המצרים סי' א אות י). והגרי"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ב עמ' קכט) לא נתן לילדים לנסוע לים בבין המצרים משום סכנה]. ואם נכנס במקום שאינו עמוק אין לחוש. [תשובות והנהגות (ח"ב סי' רסג) כתי' שמן הדין שרי אבל ראוי להמנע אם נכנס עמוק עד קרוב לקומת איש]. וכן אם עושה כן לצורך בריאות אין לחוש להליכה לים. [ארחות רבנו (ח"ב עמ' קכט)]. ומ"מ אין חילוק בכל זה, בין אם הלך לים לפני בין המצרים או לא. [הגרשז"א זצ"ל (שם), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פס"ח אות כא) ואור לציון (פכ"ה אות ה)].

טיסה

אין חשש בטיסה במטוס בימי בין המצרים, אולם ראוי להמנע בתשעת הימים במדת האפשר. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות כ) ובעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ עמ' יא הגה יב)]. ובמקום צורך מצוה עיין בסמוך.

ללכת יחידי

צריך ליזהר מי"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מסוף ד' שעות עד סוף ט' שעות (משום שבהם קטב מרירי שולט). [שו"ע (סי' תקנא סע' יח) ומ"ב (ס"ק קב). ועי' בביאור הלכה (שם) דלפי מה שמבואר בפסחים קי"א ע"ב יותר יש ליזהר מחד בתמוז עד שיתסר דודאי שכיחי]. והקפידא בזה היא דוקא בהליכה בדרך ולא הליכה בעיר. [ערוה"ש (אות לט) וחזו"א (דינים והנהגות פי"ט אות ה). וכעין זה כתב הא"א מבוטשאטש (סי' תקנא) שאין זה אלא במקום שומם שאין אנשים רגילין לילך שם].

ללכת בין חמה לצל

יש להזהר בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל. [מ"ב (ס"ק קב)]. ונראה שעיקר הקפידא בזה למי שהולך כסדר בשביל שהוא בין החמה לצל ולא כשעובר באופן אקראי בין חמה לצל המצוי בדרך. [הגרח"ק שליט"א (קרא עלי מועד פ"ב אות יט)]. ומכל מקום כל החשש בזה הוא בדרך ולא בעיר, כמבואר לעיל.

עושה לצורך מצוה

אם הולך לצורך מצוה הנצרכת דוקא בימים אלו, אין לחוש לסכנות הנ"ל, ד"שומר מצוה לא ידע דבר רע". [התעוררות תשובה (סי' שמח), הגריש"א זצ"ל והגרח"ק שליט"א (ישא יוסף או"ח ח"ד סי' קמד)].

הכאה לצורך חינוך

בימים האלו צריך להזהר יותר שלא להכות, אע"פ שעושה כן לצורך חינוך הילדים. [שו"ע (סי' תקנא סע' יח) וקשו"ע (סי' קכב אות ב)].

תקון חצות

מבואר בכוונות האר"י ז"ל שיש להתאבל על החורבן בבין המצרים אחר חצות, ויבכה כמו חצי שעה. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק קב)]. ונהגו אז לומר תקון חצות. [ערוה"ש (אות לט)]. ואומרים תיקון רחל (אחר חצות בצהרים) ואף בשנת השמיטה יש לאומרו. [כה"ח (אות רכד)]. וכל זה לבד מערב שבת, ערב ראש חודש, ראש חודש וערב תשעה באב. [ערוה"ש (אות לט)].

דינים הנוהגים מר"ח עד ת"ב

חומרת דיני האבילות בתשעת הימים

חומרת דיני אבילות בט' הימים כאבילות תוך ל' יום על קרוביו (ר"ל) ואינה כאבילות תוך שבעה. [ישועות יעקב (סי' תקנא ס"ק ג) ומטה יהודה (שם ס"ק יב). וכן דעת הגרשז"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ג סי' נח ענף א) שהם שווים לכל מילי, ע"כ. ומ"מ יש מקומות שהחמירו באבלות של ימים אלו יותר מאבלות על קרובים כיון שאבילות דרבים חמירא טפי, עי' במ"א (סי' תקנא ס"ק לח). ועי' עוד במהרי"ל (סימן רא). ויש מקומות שהקילו טפי כי הוי אבלות ישנה].

למעט בשמחה

משנכנס אב ממעטין בשמחה. [שו"ע (סי' תקנא סע' א)]. והיינו עד ת"ב. [קרבן נתנאל (תענית פ"ד אות ב)]. ויש אומרים עד עשירי באב. [כה"ח (אות א)].

להמנע מלהתדיין עם עכו"ם

ישראל שיש לו דין עם עכו"ם, אם יכול ישתמט ממנו עד ר"ח אלול ועכ"פ עד אחר ת"ב, דריע מזליה. [שו"ע (סי' תקנא סע' א) ומ"ב (ס"ק ב)].

משא ומתן

משא ומתן

מר"ח עד התענית ממעטים במשא ובמתן. [שו"ע (סי' תקנא סע' ב)]. יש אומרים שיש למעט במשא ומתן של שמחה, כגון לקנות כלי כסף או צרכי חופה וכדומה. ויש אומרים דבכל משא ומתן צריך למעט בעת הזאת ולא יעסוק אלא כדי פרנסתו. ובזמנינו נהגו להקל בכל זה משום שהכל נחשב כעת כדי פרנסתינו. [מ"ב (ס"ק יא)]. ומכל מקום טוב להחמיר לענין משא ומתן של שמחה (כגון קניית רהיטים וכדומה, אבל דבר לצורך העבודה אינו בכלל זה, עיין להלן), אף על פי שגם בזה נהגו להקל שמא לא יוכל להכין אחר כך. [שעה"צ (אות יג), אג"מ (ח"ג סי' פ) ואור לציון (פכ"ו אות א)].

קניית בגדים חדשים

מר"ח אב אסור לקנות בגדים חדשים ומנעלים חדשים אפילו דעתו שלא ללובשן עד אחר ת"ב. [רמ"א (סי' תקנא סע' ז) ומ"ב (ס"ק מט)]. ולענין המוכר, מבואר לעיל דלצורך פרנסתו רשאי למכור. (ועי' משי"כ לעיל לענין נעלים חדשות, בדיני ברכת שהחיינו).

לצורך מצוה (תפילין, ספרים וכדו')

לצורך מצוה הכל שרי. [רמ"א (סע' ב)]. ועל כן כשנזדמן לו לקנות תפילין חדשות ודאי מותר כיון שהוא רק למצוה. [אג"מ (ח"ג סי' פ)]. וכמו כן מותר לקנות ספרים לצורך לימוד ת"ת דחשיב כצורך מצוה. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה 26)]. וטלית שהוא בגד מסתבר שאסור אף שלובשין אותו רק למצוה. [אג"מ (ח"ג סי' פ). ואם אין לו ציצית לקיים בו המצוה (אפי' בהשאלה), מותר, עי' ברב פעלים (ח"ד סי' כט)].

מבצעים

אם יש יריד, כיון שהוא דבר האבד שרי לכולי עלמא אם הוא מוצא אז בזול יותר. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק יא) ובן איש חי (פ' דברים אות ב)].

דבר שלא יוכל לקנותו לאחר ת"ב

דבר שלא יוכל לקנותו לאחר ת"ב או שאין לו שהות לאחר ת"ב מותר לקנותו, אפילו הם צורכי חופה. [בן איש חי (פ' דברים אות ב)].

כלי בית וכדומה (קניית מכונית, מזגן וכדומה)

אסור לקנות מר"ח אב דבר שמחייב ברכת שהחיינו כי הוא כבנין של שמחה שאסור. [אג"מ (ח"ג סי' פ ד"ה ומכונית)]. ועל כן אין לקנות מר"ח מכונית חדשה אם הוא לתענוג (אפילו באופן שמברכים עליה הטוב והמטיב כגון שיש לו אשה ובנים שגם נהנים מזה) כי הוא כמו בנין של שמחה שאסור. [אג"מ (שם)]. וכמו כן אין לקנות מזגן מר"ח משום משא ומתן של שמחה. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ עמ' יג הגה י)], ומי שסובל מאוד מהחום והוא בגדר חולה רשאי להקל בזה. [שם].

קניית כלים לצורך העבודה (מכונית וכדומה)

מותר לקנות מכונית וכדומה לצורך פרנסה אף בתשעת הימים, שזה בכלל משא ומתן שבזמננו נהגו להקל (ואין זה מו״מ של שמחה שכתב בשעה״צ שטוב להחמיר), ומצד שהחיינו יברך אחר ת״ב כי בשביל זה אין עליו ליבטל ממלאכתו. [אג״מ (או״ח ח״ג סי׳ פ)].

יקבל המוצר בתשעת הימים

אם קנה כלי חשוב כגון רהיטים המיפים את הבית בזמן היתר לא יקבל אותם בט׳ הימים אפילו באופן שאינו חייב לברך עליהם שהחיינו. [אג״מ (ח״ג סי׳ פב)]. (אא״כ יש חשש דבר אבד בדבר, שבכה״ג יקבלם ויברך לאחר ט׳ הימים).

יקבל המוצר לאחר תשעה באב

אין לקנות דברים שיש בהם משום שמחה (קניית רהיטי בית וכדו׳, עיין לעיל), אף שלא יקבל מה שקנה אלא לאחר תשעה באב. [אור לציון (פכ״ו אות א)]. ובמקום הצורך יש להקל בזה. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פי״ד אות כב)].

קניית מתנה ונתינתה

מותר לתת מתנות לנער בר מצוה וכדומה כנהוג, אף בתשעת הימים. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש שם הגה 28) ובעל השבט הלוי (מבית לוי עמ׳ כד אות ז)].

קניית טבעת וכדו׳ עבור כלה

קניית הטבעת שנותנים לכלה בשעת שידוכין, נחשבת דבר של שמחה שיש לאסרו בין ר״ח אב לט׳ באב, אך אם יש לחוש להפסד, מותר. ולהודיע המקח מותר בכל אופן. [אג״מ (אה״ע ח״ד סי׳ פד אות א)].

קניית נעלי גומי לת״ב

מי ששכח לקנות נעלי גומי לת״ב קודם ר״ח, רשאי לקנותם אפילו בשבוע שחל בו ת״ב. [אג״מ (או״ח ח״ג סי׳ פ) ובעל שבט הלוי (מבית לוי עמ׳ יג הגה ח), כה״ח (אות צו) ואור לציון (פכ״ו סוף הגה ב)].

בנין של שמחה

בית חתונת בנו – ציור וכיור

מר״ח עד התענית ממעטים בבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור. ואם היה כותלו נוטה ליפול, אף על פי שהוא של שמחה מותר לבנות (ולצורך מצוה הכל שרי). [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ב)].

להרחיב דירתו (בנין להרווחה)

כל בנין שאין צריך לו לדירתו ורק שעושה כן להרווחה בעלמא אסור. [מ״ב (ס״ק יב)]. אולם בנין שאינו להרווחה שרי כמבואר להלן.

בונה על מנת למנוע הפסד (כגון המשלם שכירות וכדו׳)

בניה ע״מ למנוע הפסד אפילו יש בה שמחה, מותרת. [מ״ב (ס״ק יג)]. ועל כן הדר בדירה שכורה ועיכוב הבניה תגרום לו הפסד ממון, רשאי לבנות ולשפץ ע״מ למנוע הפסד כפי ראות עיני המורה. [ובשבט הלוי ח״י סי׳ פב) כתב דיש להקל לכתחלה רק עד שבוע של ת״ב, ובהפסד גדול מאד לפי ראות עיני המורה].

סיוד הבית

ממעטין אף בבנין של ציור וכיור. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ב)]. ועל כן אין לסייד הבית מר״ח. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ עמ׳ ח אות ד)]. וכן אין לצבוע את הדירה בציורים מראש חודש אב, אף אם עושה כן עם גלגל המיוחד לכך. [אור לציון (פכ״ו הגה א)].

התקלקל הסיוד מחמת רטיבות וכדו׳

אם נתקלקל הסיוד מחמת רטיבות וכדו׳ מותר לסייד אף בשבוע שחל בו ת״ב, כיון שאינו עושה להרווחה. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ עמ׳ י הגה ה)].

הדבקת טפט

הדבקת טפט על הקיר אין בו איסור ברור (אף בשבוע שחל בו ת״ב), ומ״מ יש להמנע, ואם התחילו קודם ר״ח אב, יש להחמיר שיגמרו לפני שבוע שחל בו ת״ב. [אג״מ (או״ח ח״ג סי׳ פב)].

עושה בקבלנות

אם שכר נכרי קודם ר״ח בקבלנות מותר בכל ואפי׳ בת״ב עצמו דנכרי אדעתא דנפשיה עביד, וה״ה אם קצץ עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו מותר לצייר מטעם זה. ומ״מ אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר ת״ב תע״ב. [מ״ב (ס״ק יב)].

לצורך מצוה

בנין שהוא לצורך מצוה שרי, [רמ״א (סע׳ ב)], כגון בניית בית למי שאין לו אשה ועדיין לא קיים מצות פריה ורביה. [מ״ב (ס״ק יד)].

לצורך מצוה דרבים

בנין לצורך מצוה דרבים כגון בית הכנסת מותר. [מ״ב (ס״ק יב)]. וכן הדין בציור וכיור. [בן איש חי (פ׳ דברים אות ג)].

מעקה

מותר לבנות מעקה בימים אלו ואף בת״ב שרי. [רוח חיים (סי׳ תקנא ס״ק ב), מועד לכל חי (סי׳ י אות ח ואות עב) ובן איש חי (פ׳ דברים אות ג)].

חיפוש דירה

מותר לחפש דירה לקניה בימים אלו. אולם אין ראוי לחתום על חוזה מכירה, אלא אם כן חושש שמא יקדמנו אחר. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פי״ד הגה 71)].

לעבור דירה

יש אומרים שלעבור לדור לבית חדש שרי, אם מוטל עליו לברך הטוב והמטיב ולא שהחיינו (כגון שיש לו אשה ובנים). [לבושי מרדכי (ח״א סי׳ קא)]. ומכל מקום עדיף שלא לעבור דירה מר״ח עד אחר ת״ב. [הגרנ״ק שליט״א (קרא עלי מועד פ״ג אות ג)]. ובאופן שיש הפסד ממון (כגון שצריך לשלם דמי שכירות) מותר בכל אופן. [הגרשז״א זצ״ל (שם פי״ד הגה לא)].

נגרות

הנגרים מותרים לעבוד עבודה שאינה בבנין. ואף להתקין את עבודתם, ולחברם בבית, וכגון ארונות מטבח וכדומה. [אור לציון (פכ״ו סוף הגה א) ואג״מ (ח״ג סי׳ פב), דלא כהבן איש חי (פ׳ דברים אות ג) שאסר כיור וציור על עצים של מלאכת הנגרים]. ולענין מוכרים העוסקים במשא ומתן יעויין לעיל.

ציור וכיור שלא בבנין

דוקא ציור וכיור בבנין אסור, אבל צייר שמלאכתו לצייר ציורים, רשאי לצייר אף בימים אלו. [אור לציון (פכ״ו סוף הגה א)].

נטיעה של שמחה

מר״ח עד התענית ממעטים בנטיעה של שמחה. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ב)]. ומ״מ לא אסרו אלא נטיעה, אבל השקיית הגינה וגזיזת עשבים ופרחים שבחצרו שרי. [רבבות אפרים (ח״א סי׳ שעד)].

כיבוס

שבוע שחל בו ת״ב, אסור לכבס, אפי׳ דעתו ללבוש הבגד לאחר ת״ב. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ג)]. ואין איסור כיבוס משום מלאכה, אלא כדי למעט בשמחה, להראות אבלות ושלא יסיח דעתו ממנה. [מ״ב (ס״ק כא וס״ק מב)]. ומנהג בני אשכנז להחמיר מר״ח. [רמ״א (שם)].

ניקוי יבש

אף ניקוי יבש בכלל איסור כיבוס. [אג״מ (או״ח ח״ג סי׳ עט) ואור לציון (פכ״ז הגה א)].

נתינת בגד במכונת כביסה בער״ח כשיגמור לכבס בלילה

יש אומרים שאין לכבס במכונת כביסה בערב ר״ח כשיגמור לכבס בלילה, אבל אם יגמור בבין השמשות שרי. [בעל השבט הלוי (מבית לוי בהמ״צ עמ׳ יד אות א)]. ויש מתירים בכל אופן. וכן עיקר. [הגריש״א זצ״ל והגרח״ק שליט״א (תורת המועדים אות נט)].

אין לו אלא מלבוש אחד

אפילו אין לו אלא מלבוש אחד, אסור לו לכבס בשבוע שחל בו ת״ב. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ג)]. אבל מר״ח עד שבוע שחל בו ת״ב מותר (אף לנוהגים להחמיר מר״ח). [מ״ב (ס״ק כט)].

נתלכלכו כל בגדיו בזיעה

נתלכלכו כל בגדיו בזיעה, הרי הוא כמי שאין לו אלא חלוק אחד, שמותר לו לכבס חלוקו עד שבוע שחל בו ת״ב. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביהמ״צ עמ׳ י אות ב*)]. אבל בגיהוץ אין להקל. [שם]. אלא אם כן יש משום כבוד הבריות. [עי׳ להלן דמתירינן אפילו כיבוס במקום כבה״ב]. ועדיף לכבס מאשר לקנות בגד חדש לצורך זה. [שם. וכן דעת הגריש״א זצ״ל (נטעי גבריאל פל״ז הגה יז) שבמקום שהתירו כיבוס (ושם איירי לענין בגדי קטנים) אין להחמיר ולקנות אחרים חדשים].

לצורך מצוה

כיבוס לצורך מצוה מותר אפי׳ בשבוע שחל בו ת״ב. כגון אשה הלובשת לבנים לצורך ימי טהרתה. [רמ״א (שם סע׳ ג) ומ״ב (ס״ק ל)]. וק״ו שמותר לתת לכובס עכו״ם לצורך זה. [מ״ב (ס״ק לא)]. ועי׳ לקמן לענין שאר מקומות שהתירו לכבס במקום מצוה.

לכבוד שבת

כיבוס לכבוד שבת נהגו לאסור, אכן אם אין לו בגד לכבוד שבת רשאי לכבסו. [מ״ב (ס״ק לב). ואע״פ דשם מיירי לענין כתונת י״ל שכתב כן לפי המנהג שכתי׳ הרמ״א שם, אבל לדידן שנוהגים כהגר״א להחליף גם שאר הבגדים שרי. וכן הביא בנטעי גבריאל (פל״ה אות ו)].

נוסע למרחקים

הצריך לילך למרחקים בשבוע שחל בו ת״ב מותר ליתן לכובסת עכו״ם לכבס בגדי פשתן לכמה שבתות שצריך על הדרך. [מ״ב (סי׳ תקנא ס״ק לט)]. ועי״י ישראל כשא״א ע״י נכרי והוא צורך גדול, יש מקילין, ומ״מ יש להחמיר. [שעה״צ (אות מא)]. והיום שברוב המקומות אף כשנוסע למרחקים יוכל לכבס אחר ת״ב אין להתיר בכל זה, והכל לפי הענין.

מי ששלמו ל׳ יום של אבילות

מי ששלמו יום ל׳ של אבילות בשבוע שחל ת״ב, מכבס כסותו במים, אבל לא בחומרי ניקוי. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ טו) ומ״ב (ס״ק פז)]. וכשחל קודם לזה, י״א שמותר לו לכבס אף בחומרי ניקוי (אפי׳ לנוהגים איסור באותם ימים). וי״א דאין להקל כי אם כשחל יום שלשים לפני ר״ח. [מ״ב (ס״ק פז)]. ובמקום הדחק יש מקום להקל. [שעה״צ (אות צג)].

כיבוס מפות לצורך סעודת מצוה

קייטרינג המכין סעודות מצוה, כגון ברית מילה וכדו׳, כל יום בט׳ הימים, אם א״א להם בלי לכבס המפות רשאים לכבס ויש לדקדק רק הנצרך ביותר למצוה, ולמעט מהרגיל כל השנה. [שבט הלוי (ח״י סי׳ פג)].

חפיפת פאה נכרית

י״א שאסור לחפוף פיאה נכרית דבכלל כיבוס הוא. [בעל השבט הלוי (שם עמ׳ יד אות א) והגריש״א זצ״ל (רבבות אפרים ח״ו סי׳ רצא אות ג)]. ויש מקילין. [הגרחפ״ש זצ״ל (רבבות אפרים שם) משום שאין לפאה נכרית דין בגד. ועי׳ בש״ס סנהדרין (קיב.), ויש לחלק ואכמ״ל]. ולענין איסור גיהוץ עי׳ לקמן.

צחצוח נעליים

מותר לצחצח נעלים ואין זה בכלל איסור כיבוס. [בעל השבט הלוי (מבית לוי עמ׳ כג הגה ז) ואור לציון (פכ״ז סוף אות א)]. ויש מתירים רק להשחירם אבל לא להבריקם. [אג״מ (ח״ג סי׳ פ)]. ושימוש בחומר נוזל המצוי בזמנינו מסתבר שמותר אף לדעה זו. ועכ״פ לצורך שבת מותר בכל אופן. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פי״ד אות יז) ובעל השבט הלוי (שם עמ׳ כג הגה ז). ולדעת האג״מ (שם) שרי (אף להבריקם) רק לדידן שנוהגים ללבוש בגדי שבת בשבת חזון].

להבריש בגד או כובע

מותר להבריש בגד או כובע אפילו בשבוע שחל בו ת״ב. [אור לציון (פכ״ז סוף אות א)].

ניקוי כתם

מותר לנקות בגד מכתם. [הגרשז״א זצ״ל (מבקשי תורה חכ״ו עמ׳ תל) והגריש״א זצ״ל (הלכות ומנהגי בהמ״צ עמ׳ מו) משום שאין בכה״ג משום היסח הדעת מהאבילות. ודעת בעל השבט הלוי (שם עמ׳ יד אות א) להקל רק כשהכתם ניכר. ודעת האור לציון (פכ״ז הגה א) שאין להקל אלא במקום כבוד הבריות].

בגדים העשויים להתלכלך תדיר

בגדי עבודה שעשויים להתלכלך תדיר (כגון של אינסטלטור, עובדי נקיון וכדו׳), אם צריכים להם מותר לכבסם. [עי׳ ברמ״א (סי׳ תקיא סע׳ יד) שהתיר לכבס בגדי הקטנים שמתלכלכים תדיר. וביאר הלבוש כי אין בכיבוס זה משום שמחה. והביאו המ״ב (ס״ק פה). ולפי״ז י״ל דה״ה בכיוצ״ב. ובדרך זה כתב בנטעי גבריאל (פל״ה אות ז)]. ועי׳ להלן לענין סדינים, מגבות וכדו׳, במקומות צבורים.

כיבוס ע״מ למנוע טרחה

יש אומרים שמי שהולך בימים אלו למקום אחר צריך להביא עמו בגדים כדי שלא יצטרך לכבס אף שטרחא גדולה היא, כי לא מצינו שהתירו לכבס במקום טורח. [הגרשז״א זצ״ל והגריש״א זצ״ל (נטעי גבריאל פל״ה הגה מו)].

במקום כבוד הבריות

מי שנעשה מזוהם מחמת הריח או שהבגד התלכלך הרבה, מותר לו להחליף הבגד או לכבסו אם אין לו בגד אחר, משום כבוד הבריות. [אור לציון (פכ״ז סוף הגה א)].

הבגד עלול להיפסד

בגד שהתלכלך ואם לא יכבסנו יפסד רשאי לכבסו. [הגריש״א זצ״ל (אשרי האיש פס״ט אות סג)].

ע״י עכו״ם

אסור ליתן לאינו יהודי לכבס מר״ח ואילך (ולבני ספרד משבוע שחל בו ת״ב, כה״ח אות ס״ט), ואפי׳ אמר לו לכבס אחר ת״ב ג״כ נהגו לאסור (שיש בכ״ז משום היסח הדעת מהאבילות, כה״ח אות נ׳), ויש מצדדים להקל כשנותן לצורך אחר ת״ב. ולמעשה לענין כלי פשתן יש לסמוך על זה. [רמ״א (שם סע׳ ג) ומ״ב (ס״ק לד)]. ומ״מ קודם ר״ח מותר לתת, אע״פ שכובס אחר ר״ח, או אפי׳ בשבוע שחל ת״ב. [רמ״א (שם סע׳ ג) ומ״ב (ס״ק לה)].

ישראל עבור עכו״ם

אסור לכבס אף בגדי העכו״ם בשבוע שחל בו ת״ב. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ה) ומ״ב (ס״ק מג)]. ואיסור זה הוא מפני מראית העין שאין ניכר שהם של עכו״ם, ובמקום שניכר לכולם שהם של עכו״ם יש להקל. ובאין לו מה לאכול מותר אף לכתחלה כדי חייו. [מ״ב (ס״ק מב)]. וכן אם עושה בצנעה יש להקל. [שעה״צ (אות מד)].

בעל מכבסה

בעל מכבסה שיהיה לו הפסד ממון אם יסגור חנותו בימים אלו, אף על פי שמה שיפסיד מהכיבוס לא נחשב הפסד אלא מניעת רווח, מ״מ אם ע״י״ז יפסיד הלקוחות הבאים אצלו לכבס כל השנה, יכול להקל לפתוח אף אם עלולים יהודים שאינם שומרי תורה ומצות לכבס אצלו, וישאל שאלת חכם. [עי׳ בדברי יציב (או״ח סי׳ רלה) ובשערים המצוינים בהלכה (סי׳ קיב אות י). ועי׳ עוד בשבט הלוי (ח״י סי׳ פא אות ה) שדן האם מותר לאשכנזי מר״ח אב עד שבוע שחל בו ת״ב לכבס עבור ספרדי הנוהג בזה היתר, ונשאר בצ״ע].

להוסיף בגדים של גדולים בשעה שמכבס בגדי קטנים

כשמכבסים בגדי קטנים במכונת כביסה (עיין להלן) אסור להוסיף בגדי גדולים. [הגרישי"א זצ"ל (אשרי האיש פס"ט טות נט)].

לתלות הבגדים לייבוש בפרסיא

יש לתלות הבגדים (המותרים בכיבוס) בצינעא, אא"כ מוכח שהם מאלו המותרים בכיבוס. [עי' במ"ב (ס"ק פא), בדברי הגרנ"ק שליט"א (קע"מ הגה ד) ובשו"ת עמק התשובה (סי' צב)].

בגדי קטנים

אסור לגדולים לכבס כסותם של קטנים ויש להחמיר אף כשלא הגיעו לחינוך. [שו"ע (סי' תקנא סע' יד). ועי' במ"ב (ס"ק פא) דהיינו משום אבילות או משום עגמת נפש. וכת' בשעה"צ (אות צא) דנפ"מ בין הטעמים, לקטן שלא הגיע לחינוך]. וי"א שאיסור זה נוהג משבוע שחל ת"ב להיות בתוכה. [שו"ע (שם). וכתי' הפמ"ג (א"א ס"ק לח) שכן מוכח מהרמ"א דשתיק ליה להשו"ע]. וי"א שנוהג מר"ח. [עי' במ"ב (ס"ק פב) שכת' בשם הא"ר דלדידן יש להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז וכיבוס מר"ח, ובחיי"א כתב דלצורך קטנים אין להחמיר אף לפי מנהגינו אלא בשבת זו, ע"כ]. והעיקר כדעה הראשונה. [חנוך לנער (פכ"א סוף הגה ג)]. ועיין בסמוך.

בגדי קטנים העשויים להתלכלך

בגדי קטנים (אפי' הגיעו לחינוך) העשויים להתלכלך תדיר, מותר לכבסן אפי' בשבוע שחל בו ת"ב. [רמ"א (שם) ופמ"ג (שם א"א ס"ק לט)]. ובאופן זה מותר לכבס אפי' הרבה (בגדים של קטנים) ביחד אם עושה כן ע"י מכונת כביסה. [עי' במ"ב (ס"ק פג) שכת' דלא יכבסו הרבה ביחד. ובמכונת כביסה שהיא טרחא א' מסתבר דשרי אפי' הרבה ביחד. וכ"כ בחנוך לנער (פכ"ב סוף הגה ב)].

תלייתם לייבוש

בגדי קטנים המותרים בכיבוס, מותר לתלותם אף בפרסיא. [עי' המקורות בהגה לעיל לענין תלית בגדי גדולים באופן זה].

לבישת בגדים מכובסים

אסור ללבוש בגדים מכובסים (אף שכיבסם לפני ר"ח). ובני אשכנז נוהגים להחמיר בזה מר"ח, ובני ספרד בשבוע שחל בו ת"ב. [שו"ע (סי' תקנא סע' ג) ורמ"א (שם)].

לצורך מצוה

לצורך מצוה, כגון אשה בימי ליבונה מותרת ללבוש, ולהציע תחתיה לבנים (אבל בת"ב עצמו לא תלבש לבנים רק לובשת חלוק בדוק ויפה). [רמ"א (שם סע' ג) ומ"ב (ס"ק ל)].

לצורך שידוכין

בחור שיש לו פגישה לצורך שידוכין בט' הימים רשאי ללבוש בגדים מכובסים, אם יש צורך בדבר. [הגרישי"א זצ"ל (הלכות ומנהגי ביהמ"צ עמ' סד הגה 44*)].

לכבוד שבת

לכבוד שבת לובשים בגדים מכובסים. [עי' במ"ב (ס"ק לב). ואע"פ דשם מיירי בכלי פשתן, יעויין בביאור הגר"א שנקט שהיתר זה נלמד ממה שהתירו לכבס לכבוד שבת. ועי' במטה יהודה (שם). ודעת הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש ביה"מ פי"ד הגה 25) שכל מקום שמותר בגדי שבת מותר גם במכובסים, ואי"כ לפי מנהג דידן להקל בבגדי שבת בשבת חזון הי"ה לזה. ויש לציין דדעת הגרישי"א זצ"ל (הלכות ומנהגי בהמ"צ עמ' סהגה 41) דהיתר זה הוא בגדר הותרה ולא בגדר דחויה].

בגדי זיעה

מותר אף בט' הימים ללבוש בגדי זיעה (גופיה, גרביים, וכדו') מכובסים. [עי' ברמ"א (רסי' תקנא) שהתיר להחליף הכותנות לשבת חזון. ועי' במ"ב (שם ס"ק ו) שהתיר נמי להחליף גבריים מחמת שהוא בגד כיון שהוא בגד שלובשים רק מפני הזיעה (עי' במ"א שם ס"ק ד'), אע"פ דהתם קאי לפי המנהג שאסור ללבוש בגדים מכובסים בשבת. ולכאו' אין לומר דדוקא לכבוד שבת התיר שהרי למנהג זה אין כבוד שבת מתיר, אלא טעמו להתיר מחמת שהם בגדי זיעה. ושו"מ שכ"כ בחמו"ד (הובא במבית לוי עמ' יד הגה ד). וכן הוא בערוה"ש (יו"ד סי' שפד אות ז). וכן פסק בעל השבט הלוי (מבית לוי עמ' יד הגה ד) להתיר אף בשאר ימות השבוע ע"פ הפת"ש (יו"ד סי' שפט ס"ק ב). וכן פסק הגרישי"א זצ"ל (אשרי האיש פס"ט אות מט). וכן הוא ברבבות אפרים (ח"ג סי' שמה אות א). ועי' באבני ישפה (ח"ג סי' נח ענף ב) שהביא מהגרשז"א שגם פיג'מה דינו כבגדי זיעה]. וי"א שמ"מ לכתחלה יש ללובשם קצת לפני ט' הימים. [הגרישי"א זצ"ל (שם). ודעתו שם שחולצה שלובש תחתיה גופיה קצרה היא בכלל בגדי זיעה. וי"א בשם הגרישי"א זצ"ל (הלכות ומנהגי ביה"מ פי"ד הגה *39) ובשם הגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד עמ' תפ) להחמיר בזה]. ואף למחמירים אם לא הכין לפני ט' הימים, עכ"פ כשצריך להחליפם יניחנם על הריצפה, ואח"כ ילבשם. [עי' במנח"י (ח"י סי' מד). וכן פסק הגרנ"ק שליט"א (קע"מ הגה ט)].

מסיבת שידוכין

במסיבת שידוכין הנערכת בט' הימים, מותרים החתן והכלה ללבוש בגדים מכובסים. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות י והגה 25)].

במקום שמותר ללבוש בגדי שבת

כל מקום שמותר ללבוש בגדי שבת ה"ה בגדים מכובסים. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה 25)].

מגבות, מפות וכדו' מכובסים

סדינים

מראש חודש עד ת"ב (לבני אשכנז, ולבני ספרד בשבוע שחל בו ת"ב) אין להציע המטות בסדינים מכובסים. [שו"ע (סי' תקנא סע' ג)]. ואף לכבוד שבת נהגו איסור. [מ"ב (ס"ק לג)].

לצורך אורחים

מותר להציע סדינים מכובסים עבור אורחים הבאים לביתו. [בעל השבט הלוי (שם עמ' טז הגה יח)].

לצורך בית מלון

בבתי מלון מותר להציע מטות האורחים בסדינים מכובסים. [בעל השבט הלוי (מבית לוי עמ' טז הגה יח) וצי"א (חי"ג סי' סא)]. והאורחים רשאים להשתמש בהם. ויש מי שאומר שיניחו על הרצפה קודם לכן. [מנח"י (ח"י סי' מד ד"ה וכ"ז)].

מגבות

מר"ח (ולבני ספרד בשבוע שחל בו ת"ב) אין להשתמש במגבות מכובסים. [שו"ע (סי' תקנא סע' ג)].

מקום צבורי

במקום צבורי מותר להשתמש במגבות מכובסים ואף לכבסם מותר. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש עמ' תכא) כי מתלכלכים תדיר].

מפות

מר"ח עד ת"ב (ולבני ספרד משבוע שחל ת"ב) אין להשתמש במפות מכובסים. [שו"ע (סי' תקנא סע' ג)]. ומ"מ לכבוד שבת מציעין לבנים כמו בשאר שבתות. [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק לג)].

סמרטוטים

מותר לכבס סמרטוטים שמנקים בהם כלים וכדו'. [כדין בגדים שמתלכלכים תדיר. וכ"כ הנטעי גבריאל (פל"ה אות יח)].

הכנת הבגדים ע"מ להתיר לבישתם

אסור ללבוש בגדים מכובסים כמבואר לעיל, אלא שמחמת שבדרך כלל יש צורך בהחלפת בגדים בימים אלו מחמת החום וכדו', ניתן ללובשם זמן מה לפני הגעת זמן האיסור ע"מ להתירם בלבישה. [עי' ברמ"א (יו"ד סי' שפט סע' א) ובש"ך (ס"ק ד) לענין אבילות. וכן הוא בכה"ח (שם אות קצא)]. וילבשם בכדי שתקלט בהם זיעה. [אור לציון (פכ"ז הגה א)]. או בכדי שיהיה מורגש שהוא קצת משומש (והוא כחצי שעה, והכל לפי הענין). [הגרישי"א זצ"ל (קע"מ הגה ח)].

כמה בגדים ביחד

כשלובש בגדים ע"מ להתירם בשימוש מועיל אף ללבוש כמה בגדים ביחד. [הגרח"ק שליט"א (קע"מ עמ' לט הגה יט) אם מתקמטים קצת. וכן פסק באור לציון (פכ"ז הגה א) כי אדם שיביאו לו בגד שלבש אחר, אפי' באופן זה, מאוס בעיניו ללובשו].

להשתמש רק בחלק מהבגד

אין צריך להשתמש בכל הבגד, אלא די במקצתו. [הגרישי"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ג סי' נח ענף ג)].

לשפשפם ברצפה

י"א שמועיל (אף לאחר הגעת זמן האיסור) להניח הבגדים ע"ג קרקע ע"מ להתירם ללבישה. [כרם שלמה (יו"ד סי' שכט)]. ויש מחמירים. [אור לציון (פכ"ז הגה א) דלא דמי לבגד שהתלכלך בזיעה, שבגד זה שיביאו לאדם אחר לא יהא מאוס עליו כבגד שיש בו זיעה]. ואם שכח להכין בגדים לפני הזמן, יכול לסמוך על המקילין בתנאי שיניחם על הרצפה באופן שניכר הלכלוך באופן שמרגיש שצריך לכבסם. [הגרנ"ק שליט"א (חוט שני ר"ה עמ' תיד)]. וכן בכל שעת הדחק ניתן לסמוך על היתר זה. [הגרישי"א זצ"ל (אשרי האיש פס"ט אות מט)]. ועי' משי"כ לענין בגדי זיעה.

להשהות הבגד עם כביסה שאינה נקיה

במקום הצורך, ניתן (אף לאחר הגעת זמן האיסור) להשהות בגדים המכובסים עם הכביסה שאיננה נקיה עד שהבגדים קולטים הריח של הכביסה. [הגרישי"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ג סי' נט ענף ד)].

לישן על בגד מכובס בתשעת הימים (ע"מ להתירו בלבישה)

אם ישן על בגד מכובס (אף תוך ט' הימים), הרי זה כמו שלבשן אחר ומותר ללבשו. [הגרשז"א זצ"ל (דברי סופרים קצור הל' אבלות פל"ז אות לה) ואין בכה"ג משום הצעת סדין מכובס, עיי"ש].

לבקש מבן ספרד או קטן שילבשנו עבורו (עד שבוע שחל בו ת"ב)

מותר לבן אשכנז לבקש מבן ספרד הנוהג היתר בזה עד שבוע שחל בו ת"ב, ללבוש עבורו בגדים מכובסים עד שבוע שחל בו ת"ב כדי להתירם בלבישה. [הגרנ"ק שליט"א (חוט שני יו"ט עמ' שמה)]. וכן מותר לבקש מקטן (אפי' בשבוע שחל בו ת"ב). [וכן ראיתי עצה זו בקע"מ (סוף הגה ז)].

בגדי זיעה

למחמירים לעיל שאסור להחליף בגדי זיעה, אם צריך להחליפם יניחנם על הריצפה, ואח"כ ילבשם. [עי' במנח"י (ח"י סי' מד). וכן פסק הגרנ"ק שליט"א (קע"מ הגה ט)].

מגבות

מגבות, ע"מ להתירם בשימוש די לנגב בהן פ"א לפני זמן האיסור. [אור לציון (פכ"ז הגה א)].

הכנת הבגדים בשבת

מותר ללבוש בגדי שבת ולהחליפם אחר כמה שעות שלבשם בלילה ובבוקר כדי שיהיה מותר ללובשם בתשעת הימים. [שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' מט אות ה)]. ויעשה כן באופן שאינו ניכר שעושה לצורך חול, כגון כשקם מהשינה, ילבש חולצה מכובסת. [הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רצ ס"ק א.ג והליכ"ש בין המצרים פי"ד אות כ), בצל החכמה (ח"ד סי' קלח), בן איש חי (ח"א דברים אות ו), רב פעלים ח"ד ססי' כט), כה"ח (סי' תקנא אות צא) ואור לציון (ח"ג פכ"ז אות א)].

בגדים שאינן ראויים לשבת

היתר הנ"ל אינו שייך בבגדים שניכר עליהם שהם בגדי חול. [אור לציון (ח"ג פכ"ז הגה א ד"ה ומי) וארחות שבת (פכ"ב סוף הגה רפב)].

לומר בפיו שמחליף בגדיו לצורך חול

יש ליזהר מלומר שכוונתו עבור ההכנה. [הגרישי"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פל"ד אות יח וח"ג פס"ט אות נב), שש"כ (פכ"ח הגה קפו) ובצל החכמה (ח"ד סי' קלח). ועי' באר משה (ח"ו סי' קה בהשמטות) ובארחות רבינו (ח"ב עמ' קל אות יח)].

גיהוץ

אין לגהץ בגדים בימים אלו אפילו ע"מ ללובשם לאחר ת"ב. למנהג עדות המזרח יש להחמיר משבוע שחל בו ת"ב. [שו"ע (שם סע' ג) אור לציון (פכ"ז אות ב ועיי"ש בהגה)]. ולמנהג בני אשכנז מר"ח. [רמ"א (שם) וביאור הלכה (ד"ה ואנו)].

גיהוץ בגד שכבר לבשו

יש מי שאומר שגיהוץ האסור הוא הגיהוץ של אחר כביסה שהוא בכלל ניקוי הבגד, אבל מותר לגהץ בגדים שכבר לבשם ונתקמטו. [הגרנ"ק שליט"א (חוט שני ר"ה עמ' תטו)].

פאה נכרית

סירוק פאה ללא עזרת חומרים אינה בכלל גיהוץ ומותרת. [הגרישי"א זצ"ל (אשרי האיש פס"ט אות ע)].

לבישת בגדים מגוהצים

אין ללבוש בבגדים מגוהצין אפילו הם ישנים שהגיהוץ עושה אותן כחדשים. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק מד)].

השתמש בהם פ"א או מקמט אותן קצת

בגדים מגוהצין אם לבשן זמן מה לפני ט' הימים מותר ללובשן אפי' גיהוצן ניכר. [הגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד) והגרח"ק שליט"א (קע"מ הגה יד)]. וכמו"כ ניתן לקמטם קצת לפני הלבישה. [הגריי"ק (ארחות רבינו ח"ב עמ' קלד)].

לצורך שבת

בגדים מגוהצים חמירי מבגדים מכובסים ועל כן אף לצורך שבת אסור ללובשן (אם לא לבשם כלל אחר הגיהוץ), ומ"מ יכול לקמטם קצת לפני הלבישה כנ"ל. [הגריי"ק (שם)].

לבישת בגדים חדשים

בגדים חדשים (אפי' לא מברכים עליהם שהחיינו), בין לבנים בין צבועים בין של צמר בין של פשתן, אסור ללבוש בשבוע שחל בו ת"ב. [שו"ע (סי' תקנא סע' ו) ומ"ב (ס"ק מה)]. ובני אשכנז מחמירין מר"ח ואילך. [רמ"א (שם)].

בגדים שאינם חשובים (נעלים, גרבים וכדו')

אפילו בגדים חדשים שאינם חשובים (שאין צריך לברך עליהם שהחיינו) כגון מנעלים חדשים, גרביים וכיו"ב, אסור ללובשם (מר"ח לבני אשכנז ובשבוע שחל בו ת"ב לבני ספרד). [מ"ב (ס"ק מה)]. ועי' לעיל בברכת שהחיינו לענין לבישת בגדים חדשים בשבת.

בגדים חדשים בשבת חזון (שלא מברכים עליהן שהחיינו)

אף לנוהגים ללבוש בגדי שבת בשבת חזון אינן רשאים ללבוש בגדים חדשים אע"פ שלא מברכים עליהן שהחיינו. [אג"מ (או"ח ח"ג סי' פ) והגריי"ק זצ"ל (ארחות רבנו (ח"ב עמ' קלד אות יז)]. ויש מפוסקי עדות המזרח המתירים כשאינו צריך לברך עליהן שהחיינו. [כה"ח (אות פט)].

בגדים חדשים שאינם חשובים בשבת חזון

כתונת וכדו' אפי' חדשים מותר ללבוש בשבת חזון (כמו לענין כיבוס דמותר לכבוד שבת). [ביאור הלכה (ד"ה כלים)]. וכשיש לו כתונת מכובסת אסור ללבוש חדשה. [אג"מ (ח"ג סי' פ)].

שבת חתן

מי שיש לו נשואין בשבוע שלאחר ת"ב, אסור לו ללבוש בגדים חדשים. [מ"ב (ס"ק ט)].

חתן בר מצוה

נער בר מצוה שעלייתו לתורה בשבת חזון, אסור לו ללבוש בגדים חדשים. [מבית לוי (דיני ימי בין המצרים)]. וילבשם לפני זמן האיסור שלא יהיו כחדשים.

לצורך שידוכין

בחור שיש לו פגישה לצורך שידוכין בט' הימים, מותר לו ללבוש בגד חדש אם יש צורך בדבר. [חזו"א (ארחות רבינו ח"ב עמ' קל אות א) והגרישי"א זצ"ל (הלכות ומנהגי ביהמ"צ עמ' סד הגה 44*)].

לבישת בגדים שבת

מר"ח עד ת"ב אסור ללבוש בגדי שבת. [רמ"א (סי' תקנא סע' א). **ואיסור זה הוא באופן שהן ניכרים שהם בגדי שבת, אבל במה שמיחדו לשבת אינו כבגדי שבת אם אינו ניכר, לכן מותר ללבוש טלית קטן מיוחד לשבת כיון שאין ניכר שהוא של שבת, וכמו כן מותר ללבוש כובע בט' הימים באמצע השבוע כיון שאין ניכר שהוא של שבת.** [הגרנ"ק שליט"א (חוט שני ר"ה עמ' תד)].

שבת חזון

אפילו בשבת חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת, כי אם הכתונת לבד. [רמ"א (סי' תקנא סע' א)]. אולם כבר התפשט המנהג ברוב המקומות ללבוש בגדי שבת ואפי' בשבת שחל בו ת"ב, ויש משנים בגד אחד. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק ו) וכה"ח (אות יג)].

לבישת בגדי שבת מערב שבת

י"א שמותר ללבוש בגדי שבת בערב שבת מחצות היום ואילך. [הגריי"ק זצ"ל (ארחות רבינו ח"ב עמ' קלג) והגרישי"א זצ"ל (קע"מ פ"ד אות יט)]. **וי"א שמותר ללובשם בשעה שרגיל ללובשם כל ער"ש אפי' סמוך לחצות היום.** [בעל השבט הלוי (שם עמ' נ) והגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד פ"צ הגה 51)].

בגדי שבת במוצאי שבת

י"א שבמוצ"ש מותר להמשיך ללבוש בגדי שבת שלבש בשבת. [א"א מבוטשאטש (מ' ת' סי' תקנא) (וטעמו כי האיסור הוא התחלת הלבישה ולא במה שכבר לבוש ועומד). וכן דעת הגרישי"א זצ"ל (קע"מ פ"ד אות יט) ובעל השבט הלוי (מבית לוי עמ' נ)]. **וי"א שלאחר הבדלה יש לפושטם.** [הגרנ"ק זצ"ל (קע"מ שם). ולענין מנהג החזו"א עי' בספר קע"מ בהגהות הגרח"ק שליט"א (אות כב)]. **וכל א' ינהג כפי מנהגו.** [הגרשז"א זצ"ל (פ"ד הגה 88). ולענין מנהג הגרשז"א זצ"ל, עי' בהליכ"ש (פ"ד אות כח והגה לח) ובספר שלמי מועד].

בעלי ברית

מילה שהיא מר"ח עד ת"ב נוהגים שבעלי ברית לובשים בגדי שבת. [רמ"א (סי' תקנא סע' א) ומ"ב (ס"ק ד)], **אפילו הם מכובסים.** [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד הגה 25)].

מי בכלל בעל ברית

בעלי ברית הם אב ואם הבן, המוהל והסנדק. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק ג)]. **וכמו כן הסבים (אבי אבי הבן ואבי היולדת) והסבתות, האחים והאחיות של הרך הנימול, אם רגילים ללבוש בגדי שבת לצורך זה.** [שערי"ת (סס"ק ג) ובעל השבט הלוי (שם עמ' כב הגה כה). ומש"כ שה"ה האחים והאחיות כן דעת הגרשז"א זצ"ל (שם פ"ד הגה יד)]. **אבל המכניס והמוציא התינוק (קוואטער), יש אומרים שאינו בכלל זה ויש מקילים, ומ"מ האשה המכנסת התינוק נוהגת ללבוש בגדי שבת שזה עיקר מצותה.** [מ"ב (סי' תקנא ס"ק ג) ושעה"צ (אות ג)].

פדיון הבן

המותרים ללבוש בגדי שבת בברית מילה (עי' לעיל), רשאים ללבוש בגדי שבת בפדיון הבן. [כה"ח (סי' תקנא אות ז)].

פשיטת בגדי שבת לאחר הברית או הפדיון

עיין משי"כ לענין פשיטת בגדי שבת מיד במוצ"ש שהבאנו מחלוקת בדבר, ומ"מ בברית מילה אפשר להקל ואין צריך לפושטם באותו יום. [דהרי אף מהמ"ב (שם ס"ק לד) משמע להתירא שהרי כתב להפשיטם דוקא לענין ברית מילה בת"ב. וי"ל דלא דמי לבגדי שבת במוצ"ש דהכא הוי כיו"ט שלהם].

בר מצוה

מותר לבחור הבר מצוה, לאביו, לאמו, לסבים ולסבתות, ללבוש בגדי שבת אפי' מכובסים לכבוד הבר מצוה בט' הימים. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"ד אות ח, הגה יא והגה 25). ועי' בדברי יציב (או"ח ח"ב סי' רלח)]. **וי"א שמותר רק עד שבוע שחל בו.** [הגרישי"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' לה)]. **ומ"מ בשנה שחל ת"ב בשבת ונדחתה התענית ליום ראשון, אפשר להקל גם בשבוע שחל בו ת"ב.** [הגרישי"א זצ"ל (שם) דיש לצרף דעת הסוברים דבכה"ג אין דין שבוע שחל בו ת"ב].

התחילה הסעודה בערב ר"ח אב ונמשכה עד הלילה

אם התחילה הסעודה בערב ר"ח אב מבעוד יום ונמשכה עד הלילה, מותר לשאר קרואים הלבושים בגדי שבת להמשיך ללובשם עד אחר גמר הסעודה. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה 26)].

לצורך שידוכין

בחור שיש לו פגישה לצורך שידוך בט' הימים מותר לו ללבוש בגדי שבת. [חזו"א (ארחות רבינו ח"ב עמ' קל אות ב), הגרישי"א זצ"ל (הלכות ומנהגי ביהמ"צ עמ' סד הגה 44*) והשבט הלוי (ח"ט סי' קלא אות ד)].

מסיבת שידוכין

במסיבת שידוכין הנערכת בט' הימים, מותרים החתן והכלה ללבוש בגדי שבת. [הגרשז"א זצ"ל (שם אות י)].

תיקון בגדים

אסור לעשות בגדים חדשים ומנעלים חדשים בשבוע זה. ויש להחמיר מר"ח. [שו"ע (סי' תקנא סע' ז) ומ"ב (ס"ק מו)].

עבור אחרים (כגון חייט המתפרנס ממלאכה זו)

אומן ישראל אסור לעשות בגדים לצורך אחרים בין ישראלים בין עכו"ם, בין בשכר בין בחנם. ונהגו להקל אף לצורך ישראלים. אם נתנו לו קודם ר"ח דאלו אחר ר"ח אסור ליתן לו, ואם ידוע ומפורסם שהמלאכה של אינו יהודי, מותר אף לכתחלה לעשות המלאכה אפילו אחר ר"ח. [רמ"א (סי' תקנא סע' ז) ומ"ב (ס"ק נא ונב). ועיי"ש (ס"ק נ) דאם אין לו מה יאכל שרי בכל גוונא].

על מנת למכרם לאחר ת"ב

אף באופן שהוא ידוע ומפורסם שאינו עושה לעצמו ובודאי לית ביה שמחה להאומן כגון שעושה בשביל למכור בשוק לאחר ת"ב אסור. וטעם האיסור שיחשבו שנתן לו ישראל לתקן אחר ר"ח. [ביאור הלכה (שם ד"ה של הנכרי)].

ע"י עכו"ם

נהגו לתת לאומנים אינם יהודים לתקן כלים חדשים אפילו אחר ר"ח, כדי שיהיו מוכנים לאחר התענית, ומיהו טוב למעט בזה במקום שאפשר, דלא עדיף משאר משא ומתן דממעטינן. [רמ"א (סי' תקנא סע' ז). וביאר המ"ב (ס"ק נג) דהטעם שהקילו בזה יותר מכיבוס דאסרינן לעיל בסוף סעי"ג לפי שעדיין אינן שלו ולא נקרא שמו עליו].

לצורך נשואין

מותר לעשות בגדים חדשים לצורך נשואין שלאחר ת"ב אם לא קיים מצות פו"ר. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק יד)].

בגדים שנקרעו ותפירת כפתור

תפירת כפתור או קרע בבגד מותרת. ומותר לתקנם ולתפרם אפי' בשבוע שחל בו ת"ב. [הגרשז"א זצ"ל (שם אות טז), בעל השבט הלוי (שם עמ' יג אות ז), וכן הוא בבא"ח (דברים אות י) ובאור לציון (פכ"ו סוף הגה ב)].

לקצר שרוולים וכדו'

מותר לקצר אורך הבגד ואין בזה משום תיקון בגד. [דדמי להא דלעיל דשרי לתפור קרע. ועי' עוד באג"מ שבסמוך. ושו"ר שכן פסק הגרנ"ק שליט"א (חוט שני ר"ה עמ' תטו)].

להתיר בגד ישן ולחזור לתפרו מחדש

להתיר בגד ישן ולחזור ולתפרו לעשותו חדש אסור, וכל זה אם הוצרך למעשה אומן, אבל אם אינו מעשה אומן אין לאסור. ומותר אף בלבישה כי לא נחשב לבגד חדש. [אג"מ (או"ח ח"ג סי' עט)].

פאה נכרית

מותר לתקן פאה נכרית בימים אלו, אא"כ הוא תיקון חשוב, ואם יש צורך אף בזה מותר. [עי' בנטעי גבריאל (פל"ז אות ט) דהוי בכלל קישוטי אשה שהתירו אפי' לאבלה תוך ל' כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שפא סע' ו)].

תפירה

מר"ח אב יש נוהגות שלא לסדר חוטי שתי מצמר או משארי דברים, בין לו ובין לאחרים ובין בשכר ובין בחנם. [שו"ע (סי' תקנא סע' ח) ומ"ב (ס"ק נד)]. **וטוויית החוטין לתפור בהן בגדים מותר שאינו בכלל זה. וכן מותר לעשות אריג מעצים דלאו בכלל בגד הוא.** [מ"ב (ס"ק נד)].

התחלת התפירה היתה לפני ר"ח

יש מי שאומר שיש מקום להקל לתפור בגדים, אם התחלת התפירה היתה לפני ר"ח אב, ושיש להקל בזה בעיקר לבעלי מלאכה שמלאכתם בכך וצריכים לזה. [אור לציון (פכ"ו הגה ב)].

בשעת הצורך

בשעת הצורך יש להקל במחנות קיץ ובקייטנות לנערות לעשות עבודות רקמה וכדו', בט' הימים. [הגרשז"א זצ"ל (פ"ד אות כג) ועיי"ש בהגה 73]. **ועיין בסמוך.**

ללמוד מלאכת התפירה

מותר ללמד מלאכת התפירה בימים אלה, ובלבד שלא יעשו על ידי זה בגד חדש. [אור לציון (פכ"ו הגה ב). ועי' בבצל החכמה (ח"ד סי' נד) שכתב שבנות הלומדות תפירה מותרות לתפור חתיכות בד שאין בדעתן להשלימן לבגד וגם אינו ראוי להיות בגד, וכן בסריגה, רקמה וכדומה מותר בכה"ג, ע"כ].

רחיצה

יש נוהגים שלא להתרחץ מר"ח, ויש שאין נמנעין אלא בשבוע שחל בו ת"ב. [שו"ע (סי' תקנא סע' טז)]. **ומנהג בני אשכנז להחמיר מ"ח.** [רמ"א (שם)]. **ומנהג בני ספרד בארץ ישראל להמנע רק בשבוע שחל בו ת"ב.** [אור לציון (פכ"ז אות ה)].

חל ר"ח בערב שבת

אם חל ר"ח בער"ש אזי מותר לרחוץ אף כל גופו בחמין כל מי שרוחץ תמיד בער"ש לכבוד שבת. [מ"ב (ס"ק פט)]. **ואף עם סבון מותר להתרחץ.** [הגרשז"א זצ"ל (פ"ד אות יט)].

רחיצה בצונן

אין רוחצים אפי' במים צוננין (לכל מנהג כדאית ליה). [רמ"א (שם) ובן איש חי (דברים אות טז)].

סאונה

סאונה רטובה דינה כרחיצה, אבל סאונה יבשה מותרת. [הגרישי"א זצ"ל (אשרי האיש פס"ט אות מה)].

פניו ידיו ורגליו

פניו ידיו ורגליו מותר לרחוץ בצונן. [מ"ב ס"ק צד וס"ק צ"ו]. **ואף בזמן הזה שלא הולכים יחפים מותר לרחוץ הרגלים.** [שבט הלוי (ח"ז סי' עז אות ב). ועי' בארחות רבנו ח"ב עמ' קלד כ) בשם הגריי"ק זצ"ל]. **ומותר אף ע"י סבון אם עושה להעביר זוהמא או ריח רע.** [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"ד הגה כד)].

שיעור פניו ידיו ורגליו

הפנים: כוללים כל הראש. [דה"ח (סי' קל אות ז) וכה"ח (אות קצט) אפי' בדעת המ"ב. ויעוי' במהד' הראשונה של ספר קע"מ בשם הגרנ"ק שליט"א שפניו זה מהמצח עד הסנטר, אולם אחרי שהראוהו דברי הדה"ח הנ"ל, הורה הגרנ"ק שליט"א להשמיט את דבריו ולהעתיק את דברי הדה"ח וכן אמר הגרח"ק שיש להעתיק דברי הדה"ח].

הידים: י"א שהיינו כל היד והזרוע עד חיבורם לגוף. [א"א מבוטשאטש (על סע טז)]. **וי"א שהוא עד המרפק.** [הגרנ"ק שליט"א (קע"מ פ"ג הגה ד)]. **וי"א שהוא עד סוף פיסת היד.** [הגרח"ק שליט"א (שם)]. **ולמעשה יש להקל בכל השטח שעליו עלול להיות לכלוך.** [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה לד)].

הרגלים: היינו מכף הרגל עד הברך. [הגרנ"ק שליט"א (שם). ועי' בשש"כ פמ"ב הגה פב)].

גדר מים צוננים

במקום שמותר לרחוץ במים צוננים, אין צריכים המים להיות צוננים גמורים, אלא אפי' אם מעורב בהם קצת מים חמים להפיג צינתם מותר, ובלבד שלא יהיו המים חמים עד שנהנין מחום המים. [הגרישי"א זצ"ל (אשרי האיש פס"ט אות מג). ועי' בש"ך (סי' קפח ס"ק יד) בשם הריטב"א ובאור לציון (ח"ב פל"ה אות ג בהגה)].

מצטער מחמת מניעת הרחיצה

מי שמניעת הרחיצה גורמת לו צער, אין לו להקל משום כך להתרחץ. **ואם מצטער ביותר וסבלו רב, מותר לו כפי ההכרח ללא סבון.** [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"ד אות יח והגה כז)].

מצטער מחמת הזיעה

במקומות החמים מאוד כמו באר"י, יש מתירים במקום הצורך לרחוץ כל הגוף בצונן, להעביר הזיעה. [חזו"א (מבית לוי עמ' יז הגה ב) ושבט הלוי (ח"ז סי' עז אות ב), וכתב שם להתיר רק אבר אבר. ובאג"מ (אה"ע ח"ד סי' פד אות ד) משמע שאף כל הגוף יחד שרי. וכן הוא בתשובות והנהגות (ח"ב ססי' רס). ובאור לציון (פכ"ז אות ה) כתב להקל רק אם מצטער הרבה באופן שאינו יכול לסבול את ריח הזיעה. וכעין זה כתב הגרנ"ק שליט"א (חוט שני יו"ט עמ' שמו). ועי' בספר נחלת אליהו לגרח"ק שליט"א בשם החזו"א]. **ובמקום שא"א לנקות הזיעה ללא סבון וכדו', אפשר להתרחץ עם סבון לפי הצורך.** [שבט הלוי (ח"ח סי' קכז אות א)]. **ומ"מ הדבר מסור ללב יראי ה' מתי להקל בכל זה.** [שבט הלוי (שם)].

להסיר לכלוך

אם התלכלך, רשאי לרחוץ אותו המקום על מנת להעביר הלכלוך. [דהרי אפי' בת"ב מותר לו בזה כמבואר בשו"ע (סי' תקנד סע' ט)]. **ואם גופו מלוכלך בכמה מקומות והוא טורח לרחוץ מקומות המטונפים כל אחד בפנ"ע מותר להכנס במים לרחוץ כל גופו בפעם אחת בכדי להסיר הלכלוך שעליו.** [מ"ב (סי' תריג ס"ק א)].

קטנים

מנהג זה תקף אף לקטנים הרוחצים לתענוג, אבל לצורך רפואה או שמלוכלכים מותרים. [מ"ב (ס"ק צג) וחנוך לנער (פכ"ו הגה ד)]. **וילדים קטנים בני ג' – ד' שנים מותרים ברחיצה בכל אופן.** [חנוך לנער (פכ"ו הגה ד)]. **וי"א שאם תמיד רגילין להתרחץ כל יום יש להקל עד בר מצוה.** [הגרח"ק שליט"א בשם הגרישי"א זצ"ל (קע"מ בהגה)]. **ועכ"פ במקומות החמים אפשר להקל להם אפי' הגיעו לחינוך.** [הגרנ"ק שליט"א (קע"מ שם)]. **ולבני עדות המזרח אין לאסור רחיצה לקטנים פחותים מגיל בר מצוה (אף אם הגיעו לחינוך), אף בשבוע שחל בו ת"ב.** [אור לציון (פכ"ז הגה ה)].

לצורך רפואה (מקלחת לפני לידה וכדו')

מותר להתרחץ לצורך רפואה, אפילו בחמין ואפילו בשבוע שחל בו ת"ב. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק פח)]. **ולכן מעוברת שהגיע קרוב לעת לידתה שטוב לה לרחוץ בחמין, בכל אלו שרי, דהוי לרפואה ולא לתענוג. וכן יולדת או מי שהוא אדם חלוש ואמר לו הרופא שצריך לרחוץ בכל יום בחמין שרי, מלבד בת"ב עצמו שצריך ליזהר מזה.** [שעה"צ (אות צד)].

לצורך טיפול בפצעים

אם יש לו חטטים בראשו מותר לו לרחוץ או לסוך ראשו. [מ״ב (תקנא ס״ק צג) ושו״ע (סי׳ תריד סע׳ א)]. וכן אם צריך לרחוץ פניו או רגליו עם סבון על מנת למנוע פצעים בפנים או ברגלים וכדו׳ מותר לו לרוחצם. [אור לציון (פכ״ז אות ה) והגרנ״ק שליט״א (חוט שני יו״ט עמ׳ שמו)].

לצורך מצוה (טבילת מצוה וכו׳)

רחיצה לצורך מצוה מותרת, ולכן נדה רוחצת וטובלת בחמים בימים אלו (פרט לת״ב). [רמ״א (סי׳ תקנא סע׳ טז). ועי׳ ביאור הלכה (ד״ה ולצורך)]. ואפי׳ אם טובלת ליל י׳ באב, יש אומרים שמותר לה לרחוץ בערב ת״ב כדרכה בחמין אם א״א לה לרחוץ ליל י׳. [רמ״א (שם) וכתב המ״ב (ס״ק צב) שאף בחמין שריא]. ויש אומרים שתרחוץ בערב ת״ב אפילו אפשר לה לרחוץ בליל מוצאי ת״ב. [ביאור הלכה (ד״ה אם א״א)]. והמנהג לחוף רק בליל מוצאי ת״ב. [שיעורי שבט הלוי (סי׳ קצט על סע׳ ד אות ב)]. וכמו כן אשה הלובשת לבנים יכולה לרחוץ מעט אפילו בחמים כדרכה בשאר ימות השנה, הואיל ואינה עושה לתענוג רק לצורך מצוה. [רמ״א (סי׳ תקנא סע׳ טז) וכתב המ״ב (ס״ק צב) שאף בחמין שריא. וכמו כן מותר להתרחץ לצורך מצות עונה אם נודף מהם ריח או אם גופם מלוכלך מהזיעה, הגרנ״ק שליט״א (חוט שני יו״ט עמ׳ שמז אות ה)].

טבילה לפני התפלה, ערב שבת וטבילת עזרא

הנוהג לטבול בכל ער״ש מותר לו לטבול בצוננים גם בשבת שחל בימים אלו, ומי שמבטלה לפעמים מפני טרדת עסקיו או מפני הצנה אסור. [מ״ב (סי׳ תקנא ס״ק צה ושעה״צ אות צח) וערוה״ש (אות לה)]. וכמו כן המקפיד על טבילת עזרא רשאי לטבול בט׳ הימים במים צוננים. [כה״ח (אות קצ) והגרישׁ״א זצ״ל (אשרי האיש פס״ט אות מד). ושו״ר שהחזו״א (הגהות הגרח״ק שליט״א קע״מ פ״ג אות יד) התיר אף למי שאינו מקפיד]. ואם קשה לו לטבול בצוננים יש מקילים לטבול אף בחמים. [כה״ח (שם)]. והמקפיד לטבול כל יום, י״א שאינו רשאי לטבול בט׳ הימים. [הגרישׁ״א זצ״ל (שם)]. ויש מקילים אף בזה. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פ״ב הגה 37) ושבט הלוי (ח״ז ססי׳ עז אות ג). ועי׳ לעיל בשם המ״ב]. והמיקל כסברא אחרונה, יש לו על מי לסמוך.

שחיה מטעמי בריאות

אין להתיר לעשות שחיה בימים אלו אף כשעושה כן רק מטעמי בריאות. [הגרשז״א זצ״ל (שם פי״ד הגה 61)]. ואם הוא לצורך רפואה שרי. [כמבואר לעיל בשם המ״ב לענין רחיצה לצורך רפואה].

לצורך פגישת שידוכין

מותר במקום צורך להתרחץ במים צוננים לצורך פגישת שידוכין. [הגרישׁ״א זצ״ל (פס״ט אות נ)].

חל ערב שבת חזון בערב ת״ב

חפיפת הראש, ופניו ידיו ורגליו מותרים (למי שרגיל בכך בכל שבת) אפילו חל ערב שבת של חזון בערב ת״ב ומ״מ בזה יזהר לכתחלה שיהיה קודם חצות, ובדיעבד גם אחר חצות מותר. [ביאור הלכה (סי׳ תקנא על סע׳ טז ד״ה בחפיפת)].

רחיצה במגבת רטובה טופח ע״מ להטפיח

מותר להעביר מטלית לחה אפילו טופח ע״מ להטפיח על גופו ומ״מ אם היא רטובה כ״כ שעי״ז מים נוזלים על הגוף אפשר שזה נקרא דרך רחיצה. [הגרנ״ק שליט״א (קע״מ). וכן נקט הגרשז״א זצ״ל (שם פי״ד הגה כד) (אלא דאפשר שהתיר כשיש לו צער)].

לצורך שבת

בערב שבת של חזון היינו אפילו היה רגיל לרחוץ בכל ער״ש בחמין כל גופו אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן. [רמ״א (סי׳ תקנא סע׳ טז) ומ״ב (ס״ק צה)]. ויש להקל בחפיפת הראש בחמין למי שרגיל בכך כל שבת. והוא הדין שמותר פניו ידיו ורגליו בחמין למי שרגיל בכך כל שבת. [רמ״א (סי׳ תקנא סע׳ טז) ומ״ב (ס״ק צז)]. אבל רק במים בלבד ללא סבון או שמפו. [מ״ב (ס״ק צו)]. ומי שמזיע הרבה ואינו יכול להעביר הזיעה ללא סבון מותר לו אף להשתמש בסבון ושמפו. [שבט הלוי (ח״ח סי׳ קכז)].

סיכת דאודורנט

מותר לסוך דאודורנט במקומות הזיעה בתשעת הימים אף קודם שהזיע. [בעל האג״מ (נטעי גבריאל עמ׳ רסב) והגרנ״ק שליט״א (קע״מ)]. ולענין ת״ב יעויין בהלכות מצויות לת״ב.

אכילת בשר

יש נוהגים שלא לאכול בשר בשבוע שחל בו ת״ב, ויש שמוסיפין מר״ח ועד התענית, ויש שמוסיפין מי״ז בתמוז. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ט) ומ״ב (ס״ק נו)]. ומנהג בני אשכנז הוא מר״ח, והוא בכלל. [מ״ב (ס״ק נח)]. אולם מנהג בני ספרד לאכול בשר בר״ח. [כה״ח (אות קכה)], ויש שנהגו סלסול בעצמם שלא לאכול בשר בר״ח אב, וכן היה מנהג האר״י ז״ל. [אור לציון (פכ״ו הגה ג)]. ומנהג בני תימן לאכול בשר בימים אלו, ואינם נמנעים מאכילת בשר אלא בסעודה המפסקת, שאז אסור מדינא לאכול בשר. [אור לציון (ח״ג פכ״ו אות ג)].

בשר עוף ובשר מלוח

אסור לאכול בשר עוף ובשר מלוח. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ י)].

תבשיל של בשר

יש אומרים שהנוהגים שלא לאכול בשר בימים הנזכרים, מותרים בתבשיל שנתבשל בו בשר. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ י)]. ומ״מ נוהגים לאסור אף תבשיל של בשר. [מ״ב (ס״ק סג)].

תבשיל שנתבשל בקדרה בשרית בת יומא

תבשיל שנתבשל בקדרה של בשר פשיטא שמותר לאוכלו. [מ״ב (ס״ק סג)].

יש ששים בתבשיל נגד טעם הבשר

אם נפל בשר לתבשיל ויש ס׳ כנגדו מותר התבשיל באכילה. [מ״ב (ס״ק סג)]. ואף כשאין שם ששים כל שישראל טועם ואין בו טעם בשר, מותר. [שעה״צ (אות סח)].

שומן בשר

שומן של בשר דינו כבשר עצמו. [מ״ב (ס״ק סג)].

תבשיל שיש בו שומן בשר

אסור לאכול תבשיל שיש בו שומן בשר. [מ״ב (ס״ק סג)].

תבשיל שיש בו אבקת מרק בשרי

אבקת מרק שמעורב בו קצת שומן עוף (כמו שמצוי באבקת מרק בשרי בזמנינו), ששמו בתבשיל, אם לא מרגישים בו טעם עוף, אלא טעם משופר, בדיעבד אין לאוסרו באכילה, אבל לכתחלה אין להשתמש בו בימים אלו. [עי׳ לקמן בדין מאכל שמעורב בו יין. ומצד אחד י״ל דנ״ד קיל מתבשיל שמעורב בו יין, שהרי אכילת בשר עוף קל יותר משתיית יין. אולם דברי התשו״ה המיקל שם לא שייכים בזה, עיי״ש].

דגים

מותר לאכול דגים בימים אלו. [עי׳ בשו״ע (סי׳ תקנב סע׳ ב) שרק בסעודת המפסקת החמירו בזה].

מאכלים פרווה שמראיתם וטעמם כבשר

מותר לאכול מאכלים שאין בהם בשר, אלא שמראיהם וטעמם כבשר. [אור לציון (פכ״ו הגה ג). ואין בזה משום מראית העין, עי׳ משׁ״כ בס״ד בשמעתא עמיתקא גליונות מ״ו ור״ה].

בשבת

בשבת מותר לאכול בשר. ולא נכון להחמיר שלא לאכול בשר בשבת, כדי שלא יראה כנוהג אבלות בשבת. [אור לציון (פכ״ו הגה ג)].

טעימת התבשילין של שבת בערב שבת

הנוהג לטעום את התבשיל בכל ערב שבת, רשאי לטעום מתבשילי הבשר גם בערב שבת חזון. [אור לציון (פכ״ו אות ד)].

להאכיל הקטנים בשר בערב שבת

בימות הקיץ שקשה לקטנים להמתין מלאכול עד אחר תפלת ערבית ולכן מאכילים אותם כשעה או שתיים קודם קבלת שבת, יכולים להאכילם בשר. [אג״מ (או״ח ח״ד סי׳ כא אות ד). ועי׳ בא״ר (סי׳ תקנא אות כד) שמיקל מחצות. והביאו הכה״ח (אות קנה)].

המקבל שבת מבעוד יום

המקבל שבת מבעוד יום רשאי לאכול בשר ולשתות יין בסעודה. [משמעות הפוסקים שהתירו לאוכל בשר ולשתות יין ולא חילקו בדבר].

בסעודה שלישית

בסעודה שלישית מותר לאכול בשר אף למי שאינו רגיל בכך. [אג״מ (או״ח ח״ד סי׳ קיד אות א)].

מוצאי שבת

במוצ״ש אם לא התפלל מעריב, עדיין רשאי לאכול בשר. [מ״ב (ס״ק נט)]. ועי׳ בסמוך לענין מלוה מלכה.

אכילת בשר שנשאר מסעודת שבת חזון

יש אומרים שבשר מבושל שנשתייר מזמן היתר אכילתו (כגון משבת חזון), מותר לאכלו הואיל ואשתרי אשתרי. [קול אליהו (סי׳ מה)]. ויש אומרים שיש לאסור בזה לנוהגים איסור מר״ח, אבל לנוהגים איסור רק בשבוע שחל בו מותר. [כן יוצא מהנחפה בכסף (או״ח ססי׳ ג ד״ה כלל העולה בידינו). וכ״כ בקול אליהו (שם) אליבא דדעה זו]. ויש אוסרים בכל אופן. [פת״ש (יו״ד סי׳ שמא אות יב), ברכ״י (סי׳ תקנא אות ו) הובא בשע״ת (שם אות יא) וערוה״ש (שם אות כד)]. וכן המנהג. ומכל מקום אין למחות ביד המקילים. [ברכ״י (שם)].

אכילת בשר במלוה מלכה

יש אומרים שהרגיל לאכול בשר במלוה מלכה, רשאי לאכול בשר גם במוצ״ש זו. [אור לציון (ח״ג פכ״ו הגה ז)]. ויש אוסרים. [אג״מ (או״ח ח״ד סי׳ כא אות ד). וכן מטו משמיה דהחזו״א (קע״מ פ״ה הגה ב)]. ויש מתירים (אף למי שאינו רגיל בכך) לאכול במלוה מלכה משיורי בשר של שבת. [כה״ח (אות קמד)]. ולמעשה יש להימנע. [דהרי אין בזה חובה. ואפי׳ בשבת בשר אינו אלא מצוה כמבואר בש״ך וא״כ עדיף להמנע לצאת לכו״ע].

קניית בשר מר״ח עד ת״ב

מותר לקנות בשר בתשעת הימים להניח לאחר ת״ב. [אג״מ (ח״ד סי׳ קיב אות ג)].

שחיטה בימים אלו

מצניעים מר״ח ואילך הסכין של שחיטה, שאין שוחטים כ״א לצורך מצוה כגון לחולה (אפילו רק חולה קצת), או שבת או מילה או פדיון הבן וכיוצא בו. [רמ״א (סי׳ תקנא סע׳ ט) ומ״ב (ס״ק ס)]. וכל זה עד עשירי באב. ובמקום הדחק יש להקל ולשחוט בת״ב אחר חצות אכן אם חל ת״ב ביום ה׳ לכו״ע מותר לשחוט אחר חצות לכבוד השבת. [מ״ב (ס״ק ס)]. ומי שחכר מהשר להאכיל בשר לערלים ואם לא ישחוט יפסיד אזי יתן מכל בהמה לעני חולה איזה חתיכה וא״א לכזית בשר בלא שחיטה. [מ״ב (ס״ק סא)].

שתיית יין

יש נוהגים שלא לשתות יין בשבוע שחל בו ת״ב (ובמוצ״ש אם הוא לא התפלל עדיין מותר ביין). ויש שמוסיפין מר״ח עד התענית, ויש שמוסיפין מי״ז בתמוז. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ט) ומ״ב (ס״ק נו)]. ולמעשה המנהג אצל בני אשכנז הוא מר״ח והוא בכלל. [מ״ב (ס״ק נח)]. ואצל בני עדות המזרח יש נוהגים להקל. ויש שנהגו להחמיר בזה. וכל אחד יעשה כמנהגו. [עי׳ בפרי האדמה (ח״ד דף ח׳ ע״ד), במועד לכל חי (סי׳ י אות ט), בכה״ח (אות קכו) ובאור לציון (פכ״ו אות ח)].

מיץ ענבים

מיץ ענבים הוא בכלל יין לענין זה. [עי׳ שו״ע (סע׳ י). הגרשז״א זצ״ל (הגה יג ד״ה ודע) ואור לציון (פכ״ו אות ח)].

שאר משקים חריפים (ערק, בירה וכדו׳)

יש אומרים שמנהג זה אינו אלא ביין, ולא בשאר משקאות חריפים כגון ערק ובירה. [עי׳ בשע״ת (אות יט) ובערוה״ש (אות כו)].

קוניאק

קוניאק הבא מיין (שמיוצר ע״י אידוי היין והפיכת האדים לקוניאק), יש מי שאומר שראוי להחמיר בזה. [אור לציון (פכ״ו הגה ח), כיון שיש אומרים שדינו כיין לענין ברכות הנהנין].

עוגה או תבשיל שמעורב בו יין

עוגות או תבשילים שנותנים בהם יין לשבח הטעם, יש אומרים שאין לאוכלם בתשעת הימים. [עי׳ באר היטב (ס״ק כט) ובשע״ת (ס״ק יט). וכן פסקו השבט הלוי (ח״ט רסי׳ קלב) והגרנ״ק שליט״א (קע״מ פ״ה הגה ח). אולם המ״ב לא הביא דברי הבאה״ט]. ומ״מ לקטן שלא הגיע לגיל חינוך להתאבל על ירושלים, בעוגה שיש בו רק טעם בעלמא אפשר להקל, ואם יש יין ממש בתבשיל נכון להחמיר. [שבט הלוי (שם)]. ויש מי שמיקל בתבשיל שיש בו יין אפילו לגדולים. [תשובות והנהגות (ח״ב סי׳ רנט)]. ואין להקל, אלא שבדיעבד אם היין אינו נרגש בפנ״ע, אלא הוא רק משפר טעם המאכל שרי. [הגרישׁ״א זצ״ל (אשרי האיש פס״ט)].

כוס של הבדלה

דעת השו״ע (סי׳ תקנא סע׳ י) שמותר לשתות יין הבדלה וברכת המזון בימים אלו. וכן מנהג בני ספרד. [אור לציון (ח״ג פכ״ו אות ח)]. אולם מנהג בני אשכנז להחמיר שלא לשתות יין בבהמ״ז (של יום חול) ולא בהבדלה אלא נותנים לקטן שהגיע לחינוך ברכה ואינו יודע להתאבל על ירושלים (כבן תשע שנים). [מ״ב (ס״ק סט וע) והגרישׁ״א זצ״ל (ישא יוסף ח״ג עמ׳ קע)]. ואם לא מצוי קטן כזה ישתה הגדול כוס הבדלה. ויש שנהגו שאף כשיש תינוק מצוי שהגדול שותה כוס ההבדלה. [כך מטו בשמיה דהגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פי״ד אות כז וישא יוסף ח״ג עמ׳ קע) כי אין הגדר של קטן הראוי לזה ברור. וכן היה הנהגת החזו״א (דינים והנהגות להחזו״א פי״ט אות ח)].

על חמר מדינה

יש אומרים שבמקום שיש חמר מדינה עדיף להבדיל עליו מאשר על יין. [ערוה״ש (אות כו)]. ויש סוברים שבכל אופן מבדיל על היין, וכן עיקר. [כן מבואר בפוסקים דלעיל לענין כוס של הבדלה. וכן מורה סתימת שאר הפוסקים. וכ״כ בשלמת חיים (סי׳ רכד)].

שיעור שתיית היין בהבדלה

המבדיל על היין (עיין הפרטים לעיל) ישתה רביעית שלמה (ולא מלא לוגמיו בלבד). [הגרי״ק זצ״ל (ארחות רבינו ח״ב עמ׳ קלה)]. ואם קטן שותה היין ישתה עכ״פ רוב הכוס דהיינו רוב רביעית. [מ״ב (ס״ק ע וסי׳ רעא ס״ק סז)]. ואם לא שתה כשיעור בדיעבד יצאו ידי חובה, ומ״מ יחזור לשתות כשיעור. [עי׳ בגר״ז (סי׳ קצ אות ד) ובשש״כ (פ״ס אות לו)].

לזמן על כוס יין

שלשה שמזמנים אחר הסעודה לא יברכו על הכוס, אבל עשרה מברכים על הכוס. [רמ״א (סי׳ תקנא סע׳ י) ומ״ב (ס״ק עא) ואור לציון (פכ״ו אות ח)].

שבת, מוצ״ש ושאר סעודות מצוה

עיין לעיל לענין אכילת בשר בשבת ובמוצ״ש. ועי׳ עוד לקמן לענין סעודת מצוה.

בירך על בשר או יין בתשעת הימים

אם בירך על חתיכת בשר או על כוס יין ואח״כ נזכר מאיסור בשר ויין בימים אלה, יטעם משהו שלא תהיה ברכתו לבטלה, שאין במשהו לא משום שמחה, ולא משום בטול המנהג. [ועי׳ בשבט הלוי (ח״ט סי׳ קלא אות א וח״י סי׳ פא אות ט)].

המותרים לאכול בשר ויין

חולה קצת

חולה קצת מותר באכילת בשר. [רמ"א (סי' תקנא סע' ט) ומ"ב (ס"ק ס). ויעויין בשבות יעקב שפסק שאשה בימי נדותה שאינה יכולה לאכול מאכלי חלב מחמת מיחוש בגופה מותרת לאכול בשר, דסתם נדה בעת זוב דמה היא חולה. והביאו השערי"ת (אות כח). והרע"א (על סע' ט) הביא דבריו בקצור להתיר בימי נדותה לאכול בשר, עיי"ש. והכל לפי הענין].

אדם חלש

אדם חלש שצריך לאכול בשר כדי להתחזק, רשאי לאכול בשר. אלא שאם די לו באכילת בשר עוף, יאכל בשר עוף. [אור לציון (פכ"ו אות ו)]. ואם יש לו חוסר דם, וצריך דוקא בשר בהמה, יאכל בשר בהמה. [(שם)].

מעוברות

מעוברות, יכולות לאכול בשר אם חלשות הן וצריכות לכך. [אור לציון (פכ"ו אות ו)].

יולדות

יולדות מותרות לאכול בשר. ומה שנהגו קצת יולדות מז' באב ואילך למנוע מבשר ויין היינו שלא במקום חולי. [מ"ב (ס"ק סא)].

מניקות

מינקת שחלבה רע לתינוק כשאינה אוכלת בשר יש להקל אף בבשר בהמה. [מ"ב (ס"ק סא)]. וכן אם היא חלשה וצריכה לאכול בשר מותר לה. [אור לציון (פכ"ו אות ו)].

אינו יכול לאכול מאכלי חלב

מי שאי אפשר לו לאכול מאכלי חלב, מותר לו לאכול בשר עוף או בשר מלוח שעברו ג' ימים משחיטתו, וכ"ש תבשיל של בשר. [מ"ב (ס"ק סד) ושעה"צ (אות סט)].

קטנים

קטנים בריאים אסורים בבשר ויין. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק ע)]. י"א מר"ח (לבני אשכנז). [בעל הששי"כ בחינוך הבנים למצוות (אות לז)]. וי"א משבוע שחל בו ת"ב (אף לבני אשכנז) וכן עיקר. [חנוך לנער (פכ"ו אות ב). ועי' לעיל לענין כיבוס]. והדין כן אפילו בקטנים שלא הגיעו לגיל חינוך להתאבל על ירושלים. [מ"ב (שם)], אלא שעל כל פנים הגיעו לגיל חינוך באופן כללי. [חנוך לנער (פכ"ו הגה ה). בעל השבט הלוי (קע"מ פ"ה עמ' עג) וכתבו שם שהוא בגיל ג' שנים. והכל לפי הענין. ודעת הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה 28) להחמיר אפילו לקטנים ביותר (בני ג' וד' שנים) כל שאין צורך מיוחד להאכילם בשר דוקא]. ויש אומרים שבזמנינו אפשר להקל עד גיל תשע בבשר עוף או תבשיל של בשר. [הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש פס"ט אות כח) דלא החמירו על קטן שלא הגיע לכלל אבלות].

בשר ויין בסעודת מצוה

אכילת בשר ושתיית יין מר"ח

בסעודת מצוה, כגון מילה, אוכלים בשר ושותין יין כל השייכים לסעודה, אבל יש לצמצם, שלא להוסיף אלו שלא באים מחמת קורבה או אהבת רעים רק לאכול ולשתות. [רמ"א (סע' י) ומ"ב (ס"ק עו)]. ובסעודה זו יש להתיר אפילו כוס של בהמ"ז. [מ"ב (ס"ק עב)].

בשבוע שחל בו תשעה באב

בשבוע שחל ת"ב בתוכה, אין לאכול בשר ולשתות יין רק מנין מצומצם. [רמ"א (סי' תקנא סע' י)]. והיינו מלבד הקרובים הפסולים לעדות ומלבד הבעלי מצוה מותר להוסיף עשרה משום ריעות והשאר אוכלים מאכלי חלב. [מ"ב (ס"ק עז)].

ברית מילה

ברית מילה בערב ת"ב

אפילו חל המילה בערב ת"ב שרי, ובלבד שלא יהיה בסעודה שמפסיק בה. [רמ"א (סי' תקנא סע' י)]. ובתנאי שיעשנה קודם חצות. [מ"ב (ס"ק עח)]. ואם נמשך הסעודה לאחר חצות י"א דשרי, רק שלא יהיה יותר משעה י', ולמעשה יש להקל רק לבעלי השמחה עצמם. [שעה"צ (אות פט)].

בשבוע שחל ת"ב בשבת

אם ת"ב חל בשבת ונדחה מותר לכו"ע לזמן כל הקרואים שירצה אפילו בברית מילה החל בשבוע שלפני ת"ב. [עי' מ"א (סס"ק כח), פמ"ג (שם) ומחצה"ש (שם), וע"כ זהו כוונת המ"ב (ס"ק עז)].

ברית מילה שאינו בזמנו

סעודת מילה שלא בזמנה, דינה כמילה בזמנה הנ"ל. [שע"ת (שם ס"ק טו)].

הכין הסעודה והתברר שהקטן אינו ראוי למולו

מי שהכין סעודה גדולה לכבוד המילה, וכבר באו הקרואים, ובשעת המילה נתברר שאי אפשר למול את הבן, כגון מחמת צהבת וכדו', יש מי שאומר שאעפ"כ אפשר שרשאים הקרואים לאכול סעודה זו כולל מאכלי הבשר. דאמרו חז"ל בברכות (ו.), חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. [אור לציון (פכ"ו הגה ד). ועי' בספר עלינו לשבח (עמ' קכח)].

שאריות מסעודת מצוה

שלחו לביתו שאריות בשר מסעודת מצוה, אסור לו לאוכלם בימים אלו. [מ"ב (ס"ק עה ועג)].

פדיון הבן

אכילת בשר ושתיית יין

סעודת פדיון הבן נחשבת לסעודת מצוה, אוכלים בשר ושותין יין כל השייכים לסעודה, אבל יש לצמצם, שלא להוסיף אלו שלא באים מחמת קורבה או אהבת רעים רק לאכול ולשתות. [רמ"א (סע' י) ומ"ב (ס"ק עו)]. ובסעודה זו יש להתיר אפי' כוס של בהמ"ז. [מ"ב (ס"ק עב)].

קרובי הכהן בפדיון הבן

אפשר שבפדיון הבן אף קרובי הכהן בכלל קרובי בעל המצוה לענין זה, ולא רק קרובי אבי הבן. [אור לציון (פכ"ו הגה ד)].

סיום מסכת

בסעודת סיום מסכת מותר לאכול בשר ויין, ואף הקרואים רשאים לאכול, והיינו כל מי שהיה הולך בזמן אחר לסעודה זו הן מחמת קורבה או מחמת רעות או שהוא אוהבו, ונשים השייכות לסעודה במקום שדרך לזמנן לסעודה ג"כ מותר. ואשת הבעל סעודה מותרת אף בסיום מסכת וכן בניו. ובשבוע שחל ת"ב בתוכה, אין לאכול בשר ולשתות יין רק מנין מצומצם. [רמ"א (סי' תקנא סע' י)]. והיינו מלבד הקרובים הפסולים לעדות ומלבד הבעלי מצוה מותר להוסיף עשרה משום ריעות והשאר אוכלים מאכלי חלב. [מ"ב (ס"ק עז). ועי' בביאור הלכה (ד"ה וסיום)].

סיום מסכת בשבת שחל ת"ב

אם חל הסיום מסכת בת"ב שחל בשבת לכו"ע מותר לזמן כל קרואים שירצה. [מ"ב (ס"ק עז)]. ובלבד שיעשנה קודם חצות. [מ"ב (ס"ק עח)]. ואם נמשך הסעודה לאחר חצות יש אומרים דשרי, רק שלא יהיה יותר משעה עשירית, ולמעשה יש להקל בזה רק למסיימים המסכת בעצמם. [שעה"צ (אות פט)].

למהר הלימוד על מנת לסיים בימים אלו

אם לא נזדמן בלימודו הסיום לא ימהר או יאחר בשביל זה. [מ"ב (ס"ק עג)].

אינו רגיל לעשות סעודת סיום

אם לא היה עושה סעודה בשאר הימים אפשר שלא יעשנה גם עתה. [מ"ב (ס"ק עג)].

בר מצוה

אכילת בשר ויין

מותר לאכול בשר ויין בסעודת בר מצוה בתשעת הימים. והדין כן אף אם הסעודה שלא בזמנה, אם הקטן דורש בה דברי תורה. [יד אפרים (סי' תקנא על המג"א ס"ק לג), דברי יציב (או"ח ח"ב סי' רלח), והגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד פ"צ עמ' תפו והליכ"ש פי"ד אות ח)]. ומ"מ יש אומרים שמיום ז' באב ואילך לא יערכו מסיבות בר מצוה, משום שביום ז' באב נכנסו האויבים להיכל וימים אלו חמירי טפי. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש שם הגה 38)].

שאר סעודות מצוה

חנוכת הבית

יש אומרים שמותר לעשות סעודת חנוכת הבית בימים אלו. [מקור חיים (לחו"י רסי' תקנא) ועי' בדברי מלכיאל (ח"ד סי' ח)]. ויש אומרים שאין לעשותה בימים אלו (אף ללא אכילת בשר) דהוא בכלל "ממעטים בשמחה". [לבושי מרדכי (ק' ח"א ססי' קא)]. ולמעשה נוהגים שלא לעורכה בט' הימים אף בארץ ישראל. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות יא)].

חנוכת בית המדרש

סעודת חנוכת בית מדרש וכדומה, יש אומרים שאין לעשותה בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה טז). ובלבושי מרדכי (ק' ח"א ססי' קא) כתב דבכה"ג שרי (ומשמע ללא בשר)].

עוד מנהגי אבילות
סעודות של רשות

סעודת מרעים

יש מי שאומר ששמחת מריעות אסורה מר"ח עד ת"ב. [ערוה"ש (סי' תקנא אות ח)].

נקיון הבית

שטיפת הרצפה

יש נוהגים שלא לשטוף הרצפה, אם אינה מלוכלכת ממש, אלא לכבוד שבת. [התעוררות בתשובה (ח"ג סי' ל) והגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות כא)]. וגם כששוטף לכבוד שבת נהגו שלא לערב חומרי נקוי כרגיל, אלא שוטפים במים בלבד. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה ל). ובשלמת חיים (סי' שלב) כתי' שראוי למי שאפשר להחמיר בזה].

שטיפת מכונית

מותר לשטוף מכונית בט' הימים אם דרכו לשוטפה מידי כמה ימים, אבל אם דרכו לשוטפה פעם לזמן מרובה, אין לשוטפה בט' הימים. [הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש פס"ט אות סח)].

בית הכנסת

פרוכת של בית הכנסת

בשבת של חזון פורסין פרוכת של שבת, והי"ה מפות. ואם אירע ת"ב בשבת ונדחה, אין פורשין הפרוכת המיוחדת של שבת. [רמ"א (סי' תקנא סע' א) ומ"ב (ס"ק ז)].

קידוש לבנה

זמן הראוי לקידוש לבנה

המנהג שלא לקדש הלבנה עד אחר ת"ב. [רמ"א (סי' תקנא סע' ח)], אלא נוהגים לקדשה במוצאי ת"ב. [מ"ב (סי' תכו ס"ק יא)]. ויש נוהגים ע"פ הגר"א (מעשה רב סי' קנט) לקדש הלבנה בזמנה כרגיל לפני ת"ב.

ליל מצוה

מר"ח עד התענית

אין איסור במצות עונה בימים אלו פרט לת"ב. (ולענין שבת שחל בה ת"ב ובעשירי באב, עיין לקמן). [א"ר (סי' רמ ס"ק א) בשם עולת תמיד. וכן סתימת המ"ב ושאר הפוסקים דלא כשכנה"ג (הגה"ט אות א) והישועות יעקב (סי' רמ ס"ק ב) שמחמירים בזה].

דין שבוע שחל בו ת"ב ביום ראשון

אם חל תשעה באב ביום ראשון או בשבת ונדחה לאחר השבת, יש אומרים שלא נוהגים דיני שבוע שחל בו ת"ב בשנה זו. ויש מי שאומר שאם חל ת"ב בשבת ונדחה, נהגו לאסור כל שבוע שלפניו, חוץ מיום ה' ויום ו' שמותר לכבוד שבת (אבל אם ת"ב חל ביום ראשון הדין כשיטה ראשונה). [שו"ע (סי' תקנא סע' ד) ומ"ב (ס"ק לח וס"ק לט)]. ולמעשה למנהג בני אשכנז בעיקר אין נפקא מינה בזה כי בלאו הכי אנו נוהגים לאסור כיבוס וכו', מראש חודש. [שעה"צ (אות מ)]. ובמקום שיש צדדים להקל מצרפים דעה המקילה הנ"ל. [הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' לה)]. ולמנהג עדות המזרח הנוהגים לאסור דברים אלו בשבוע שחל בו ת"ב, העיקר כדעת המקילים דאין דין שבוע שחל בו אם ת"ב חל בשבת ונדחה או ביום ראשון. ומכל מקום, ראוי אף לפי מנהגם, להמנע מלהסתפר ולהתגלח בשבוע זה וכן ראוי לבני תורה לנהוג. ועל כל פנים, המנהג שלא לאכול בשר וכדו' שנהגו מראש חדש אב, ודאי ששייך גם כשחל ת"ב בשבת. [אור לציון (פכ"ז אות ו)].

ניתן להאזין לשיעורי הלכה

מבעמח"ס שמעתא עמיקתא שליט"א

בקול הלשון טל. 03-617-1111 יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

(זמן ממוצע של כל שיעור כרבע שעה)

העלון נתרם בעילום שם להצלחת התורם וכל עם ישראל – לשאלות והערות בעניני הגליון ניתן להתקשר לפל. 052-767-0503

© שמעתא עמיקתא – להפצת הגליון במקום מגוריכם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM